

Kudüs'ün 1239 ve 1244 Yıllarındaki Yeniden Fethi Meselesi*

The Issue of the Re-Conquest of Jerusalem in 1239 and 1244

Şehri KARAKAŞ**

Öz

Kudüs, Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'nın içinde bulunduğu Haremü's-Şerif bölgesi dışında 1229 yılında akdedilen Yâfâ Antlaşması'yla Eyyübî Sultanı el-Melik el-Kâmil tarafından Haçlılara bırakılmıştı. Antlaşma uyarınca Haçlılar, surları tamamen tahrip edilmiş olan Kudüs'te imar faaliyetleri gerçekleştiremeyeceklerdi. Bu nedenle muhafazası zamanla sorun olmaya başlayan Kudüs'ü askerî açıdan desteklemek isteyen papalık ve Avrupa, antlaşma süresinin dolduğu 1239'dan itibaren Haçlı seferlerine devam ettiler. Öte yandan Eyyübîler Haçlılar aleyhlerine bir faaliyette bulunmadığı sürece onlarla mücadeleye girişmek istemiyordu. Ancak Navarra Kralı ve Champagne Kontu Thibaut'ın bölgeye ulaşmasıyla güçlenen Haçlılar, Eyyübî hudutlarında bir kervanı yağmalayarak mevcut barış ortamını bozdular. Bu olay ve Haçlıların Kudüs'te imâr faaliyetlerinde bulunmaları, dönemin Mısır Sultanı II. el-Âdil ve Kerek Hâkimi el-Melik en-Nâsır Dâvud'un dikkatini Kudüs'e yöneltti. Aralık 1239'da Kudüs'ü fetheden en-Nâsır, Hristiyanları şehirden sürdü. Bu fetih, Yâfâ Antlaşması'ndan sonra gerçekleşen ilk fetih olmasına ve Salâhaddîn Eyyübî'nin fethine benzetilmesine rağmen ilim dünyasının dikkatini çekmemiştir. Bu durum, 1244 yılı başlarında Haçlıların kontrolüne geçen Kudüs'ün yine aynı yıl Hârezmlilerin fethi ve mücadeleler sırasında çok sayıda Hristiyan'ın ölmesiyle alakalı olmalıdır. en-Nâsır'ın fethi sırasında Hârezmlilerin şehre girdiği dönemden daha fazla Hristiyan nüfus olmakla birlikte onların can güvenliği yine en-Nâsır tarafından sağlanarak emniyet içinde şehirden çıkarılmışlardı. Bahsi geçen durum ise özellikle Batı dünyasının en-Nâsır'ın fethinden ziyade Hârezmlilerin Kudüs'teki faaliyetlerine odaklanmasna neden olmuştur. Bu makalede, 1239'da Kudüs'ün yeniden fethi, 1244'te kutsal mekânlarla birlikte Haçlılara teslimi ve aynı yıl şehrin Hârezmlilerin eliyle tekrar Eyyübî hâkimiyetine geçmesi; değişen ittifaklar ve gerçekleşen Haçlı seferleri ışığında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eyyübîler, Haçlılar, Hârezmliler, Kudüs, en-Nâsır

Öz

With the exception of the Haram al-Sharif area, which included the Dome of the Rock and the Al-Aqsa Mosque, Jerusalem was ceded to the Crusaders by the Ayyubid Sultan al-Malik al-Qâmil in the Treaty of Yâfâ in 1229. Pursuant to the treaty, the Crusaders could not carry out reconstruction activities in Jerusalem, whose walls had been completely destroyed. For this reason, the Papacy and Europe, which wanted to militarily support Jerusalem, whose

Makale Geliş Tarihi: 09.10.2023. Makale Kabul Tarihi: 16.01.2024.

Araştırma Makalesi / Künye: KARAKAŞ, Şehri. "Kudüs'ün 1239 ve 1244 Yıllarındaki Yeniden Fethi Meselesi". Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), 17/34, (Haziran 2024): s. 65-86. DOI: 10.19060/gav.1498712

* TÜBİTAK 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Bursu kapsamında desteklenen bu çalışma, Salâhaddîn Eyyübî Sonrası Eyyübî Devleti-Haçlı Münasebetleri (1193-1250) başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-mail: sehri.karakas@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4130-601X.

Gazi

Akademik
Bakış
65
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

defense had become a problem over time, continued the Crusades from 1239 onwards, when the treaty expired. On the other hand, the Ayyubids did not want to engage in a struggle with the Crusaders as long as they did not take any action against them. However, the Crusaders, reinforced by the arrival of Thibaut, King of Navarra and Count of Champagne, broke the existing peace by plundering a caravan on the Ayyubid frontiers. This event and the Crusaders' construction activities in Jerusalem drew the attention of al-Adil II, the Sultan of Egypt, and al-Malik al-Nāşir Dāwūd, the ruler of Kerek, to Jerusalem. Conquering Jerusalem in December 1239, al-Nāşir expelled the Christians from the city. Although it was the first conquest after the Treaty of Yāfā and was likened to the conquest of Salādin Ayyūbī, this event did not attract the attention of the scholarly world. This situation must be related to the fact that Jerusalem, which had fallen under the control of the Crusaders in early 1244, was conquered by the Khwarezmians in the same year and With the death of many Christians during the struggles. Although there were more Christians in the city at the time of al-Nāşir's conquest than when the Khwarezmians entered the city, their safety was ensured by al-Nāşir and they were taken out of the city in safety. When the Khwarezmians entered Jerusalem, unlike the Ayyubids, they did not tolerate the Christians. This caused the Western world to focus on the activities of the Khwarezmians in Jerusalem rather than the conquest of al-Nāşir. In this article, the reconquest of Jerusalem in 1239, the surrender of the holy sites to the Crusaders in 1244, and the reconquest of the city by the Khwarezmians in the same year are discussed in the light of changing alliances and the Crusades.

Key Words: Ayyubids, Crusaders, Khwarezmians, Jerusalem, an-Nasir

Giriş

Eyyübî Sultanı Salāhaddîn Eyyübî, 4 Temmuz 1187'de meydana gelen Hittin Savaşı'yla Kudüs Krallığı'nın ordusunu neredeyse tamamen imha etti. Haçlıların bölgedeki nüfuzunun kırılmasıyla o, Kudüs Krallığı'na ait şehir ve kaleleri birbiri ardınca süratle fethetti. Birkaç hafta içinde 52 şehir fethedildi. Ardından Salāhaddin, 2 Ekim 1187 Cuma günü Kudüs'e girdi¹. Haçlıların 88 yıl önce kana buladıkları şehirde Müslümanlar tarafından hiçbir taşkınlık hareketinde bulunulmadı. Haçlılar kişisel eşyalarıyla verilen 40 gün mühlet içinde fidyelerini ödeyip gruplar halinde şehirden çıkarıldılar. Şehirden çıkanlar Sûr'a, Antakya'ya, Askalân'a yahut Trablus ileri karakollarına gittiler. Diğer yandan Kudüs'te yaşayan bütün Hristiyanlar Frank asıllı değildi. Onlar şehirden çıkmak istemeyince evlerinde kalmak için cizye ödemeyi kabul etmek durumunda kaldılar². Kudüs'ün fethi üzerine Avrupalı Hristiyanlar,

görsel

1 "Kudüs", TDVİA, C. XXVI, Ankara 2002, s. 329-331.

2 *İmādeddîn el-Kâtib el-İşfahânî, el-Barkü's-Şâmî* (thk. Fâlih Hüseyin), C. V, Amman 1987, s. 119; *İmādeddîn el-Kâtib el-İşfahânî, el-Fethül-Kussî fi'l-Fethül-Kudsî, Conquête de la Syrie et de La Palestine*, Par Salāhaddîn (neşr. Carlo de Landberg), Publié., Texte Arabe, E.J. Brill, Leyde 1888, s. 47-48; *Şemseddîn Ebî'l-Muzaffer, Sıbt İbnü'l Cevzî, Mir'âtü'z-Zaman fi Tevârihi'l-A'yân* (neşr. Meclis-i Dâiretü'l-Maârifî'l-Osmaniyye), C. VIII/I, Haydarâbat 1952, s. 397-398; *İzzeddîn el-Cezerî İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Târih* (çev. Abdülkerim Özyaydn), C. XI, Bahar Yay., İstanbul 1987, s. 434-436; *Kvâmüddîn Ebü İbrâhîm el-Feth el-İşfahânî el-Bündârî, Muhtasar Senâ'l Berku's-Şâmî, el-Mektebetü's-Şâmîle, t.y., s. 151; el-Makdisî Şihâbeddîn ed-Dimaşkî Ebü Şâme, Kitâbu'r-Ravzateyn fi Ahbârî'd-Devleteyn en-Nûriyye ve's Salâhiyye* (neşr. er-Risale), C. III, Beyrût 1997, s. 330-332; *Ebü'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. el-Halebî İbnü'l-Adîm, Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb* (thk. Halîl el-Mansûr), C. I, Beyrût 1996, s. 411;

“Kralların Seferi” olarak da bilinen III. Haçlı Seferi’ni tertip ettiler. Zaman ve insan kaybıyla sonuçlanan beş yıllık mücadele, 1192’de üç yıl sekiz ay geçerli olmak üzere İngiliz Kralı I. Richard ile Salâhaddîn arasında akdedilen Remle adı verilen bir barış antlaşmasıyla sona erdi³.

Salâhaddîn’in 1193’de ölümünden sonra Kudüs’ün idaresi, saltanata geçen oğlu el-Melik el-Efdal’e (1193-1196) intikal etti. Haçlıların 1192 yılında akdedilen Remle Sulhu’nu ihlal etme ihtimali, el-Efdal’in zihnini en çok meşgul eden durumlardan biriydi. Bu nedenle Haçlıların düsturu haline gelmiş olan Kudüs’ün muhafazası ve müdafaası, yeni sultan için önemli bir sorundu⁴. Onun bu öngörüsünde haklılık payı bulunuyordu. Zira kendinden sonra Eyyübî sultanı olan kardeşi el-Melik el-Âzîz’in döneminde (1196-1198) Latinler, 1197-1198’de Alman Haçlı Seferi’ni gerçekleştirdiler. Papalığın desteğiyle Kudüs’ü geri alma propagandasıyla yürütülen bu Haçlı seferi, başarısızlıkla sonuçlandı⁵. Papalığın Kudüs’ü Müslümanlardan geri almak üzere teşvik ettiği IV. Haçlı Seferi (1204) ise sefer sırasında yön değiştirerek İstanbul’a döndü.

Kudüs, el-Melik el-Âdil döneminde (1200-1218) oğlu ve Dımaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam’ın (1218-1227) idaresine geçti. el-Muazzam, V. Haçlı Seferi sırasında (1217-1221) Haçlıların Kudüs’ü ele geçirmesinden endişe edip Dâvud Burcu (iç kale) haricinde kalan Kudüs surlarını tamamen yıktırmişti. Bununla birlikte V. Haçlı Seferi sırasında Mısır Sultanı el-Kâmil (1218-1238) ve Dımaşk Meliki el-Muazzam güçlü bir cephe oluşturup Haçlıları Dimyat’tan çıkarmışlardı. Ancak sefer sonrasında el-Kâmil ile kardeşi el-Muazzam’ın arası açıldı. Bu cihetle el-Kâmil, otoritesine ve devlet bütünlüğüne tehdit olarak gördüğü el-Muazzam’a karşı yeni bir Haçlı seferi hazırlığı içinde bulunan, Avrupa’nın en kudretli siması Kutsal Roma-Alman

Malcolm C. Lyons-David Edward P. Jackson. *Saladin: The Politics of The Holy War*, Cambridge University Press, 1984, p. 274; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi* (çev. Fikret İştan), C. II, TTK Yay., Ankara 2008, s. 390; Eyyübîler 11 Temmuz 1191’de muhasara altındaki Akkâ’yı Haçlılara teslim etmişti. Henri de Champagne’nin (1192-1197) idaresine verilen şehir, “İkinci Krallık” şeklinde anılarak Kudüs Haçlı Krallığı’nın başkenti ve idare merkezi, 1229’dan sonra ise büyük şövalye tarikatlarının karargâhı haline geldi. Kudüs Krallığı’nın bu ikinci evresi için araştırmacılar, Kudüs Krallığı, Kudüs-Akkâ Krallığı ya da Akkâ Krallığı şeklinde isimlendirmeler kullanmışlardır (İmâdeddîn İsmâil b. Ali Ebû’l-Fidâ, *el-Muhtasar fî Ahbâr el-Beşer*, C. III, Kahire 1286, s. 79; Şemseddin Muhammed ed-Dımaşkî Zehebî, *Târîhu’l-İslâm ve Vefeyâtü’l-Meşâhîr Ve’l-A-lâm* (thk. Ömer Abdüsselâm Tedmurî), C. XLI, Dâr el-Kitâb el-Arabî, Kahire 1998 s. 70; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997, s. 157; “Akkâ”, TDVİA, C. II, İstanbul 1989, s. 266.

- 3 İsfahânî, a.g.e, s. 436; *İbn Şeddad Bahâüddin Yusuf*, *Selahaddin-i Eyyubi* (çev. Mehmet Selim Bilge), Lisa Basın Yayın, Diyarbakır 2015, s. 356-357; İbnü’l-Esir, a.g.e., XII, s. 80-81; Mary Nickerson Hardwicke, “The Crusader States 1192- 1243”, *A History Of The Crusades II* (ed. Kenneth M. Setton), The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London 1969, p. 524.
- 4 el-Hurîsât H. Ahmed Mahmûd, “es-Siyâsetü’l-Eyyûbiyye Tecâhü’s-Salîbiyyîn” *Câmiatü’l-Mute*, (Risâletü’l-Mâcestîr Gayri Menşûra), Kerek 2004, s. 15.
- 5 Detaylı bilgi için Şehri Karakaş, “1197-1198 Alman Haçlı Seferi ve Eyyübîlerin Mücadelesi”, *USAD*, Sayı: 18, Haziran 2023, s. 93-114.

gazi

Akademik
Bakış

67

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

İmparatoru (1220-1250) Sicilya Kralı (1198-1250) ve Kudüs-Akkâ Kralı (1225-1228) II. Friedrich'e bir elçi gönderip ittifak teklif etti⁶. Ona Haçlıların senelerce zapt etmek için uğraş verdikleri Kudüs'ü teslim etmeyi vaat etti. Böylece el-Kâmil, hem bir Haçlı seferini tasfiye edecek hem de Suriye topraklarında egemenliğini tesis edecekti. Bu suretle Kudüs, 1229'da Yâfâ Barışı'yla Mısır Sultanı el-Kâmil tarafından Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Ak-sâ'nın bulunduğu Haremü's-Şerif dışında Haçlılara bırakıldı. 10 yıl süreyle bir ateşkesi barındıran bu antlaşma, Kudüs-Akkâ Krallığı dışındaki Latinleri kapsamıyordu. Papalık ve pek çok kesim antlaşmayı tanımayacağını ilan etmesine rağmen Avrupa'daki Katolikler, bölgedeki Latinler, hatta papalık süresi boyunca antlaşmaya riayet ettiler. Hristiyanlar arasında büyük muhalefetle karşılaşması bakımından antlaşma, garip bir şekilde, kendinden sonra yapılan antlaşmalarda da bir yapı taşı oluşturdu. Zira bölgeye gelen Haçlılar başarısızlığa uğradıklarında Yâfâ Antlaşması'nı esas alarak İmparator Friedrich'in kazanımlarını korumaya ya da elde etmeye çalıştılar⁷.

El-Melik en-Nâsır Dâvud'un Kudüs'ü Haçlıların Elinden Alması (Aralık 1239)

İmparator II. Friedrich ve el-Kâmil arasında akdedilen Yâfâ Antlaşması'nın 1239 Temmuz ayında mühleti sona erdi⁸. Bunun üzerine Papa IX. Gregorius (1227-1241), yeni bir Haçlı seferi için hazırlıklara başladı. İngiltere ve Fransa'yı sefere teşvik etti. Papa tüm piskoposlara mektuplar gönderip Filistin'e sevk etmek üzere büyük bir ordu toplamayı hedeflediğini yazdı⁹. Sefer için ilk olarak toplanan Fransızlardan müteşekkil ordunun liderliğini, Navarra Kralı ve Champagne Kontu Thibaut üstlendi¹⁰. Avrupa'da pek çok kont ve asilzade sefere katılanlar arasındaydı. Avrupa'nın güçlü simalarının katılım oranı yüksek, piyade sayısının az olması nedeniyle sefer, önemli bir savaş kafilesini barındırmasına rağmen asker sayısı bakımından zayıftı. Öte yandan İmparator II. Friedrich, Eyyübîlerle 10 yılı aşkın süredir iletişim halinde bulunduğundan bir savaştan ziyade diplomasinin fayda sağlayaca-

görsel

- 6 Detaylı bilgi için bk. Şehri Karakaş-Süleyman Özbek, "VI. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ve Eyyübî Sultanı Melik Kâmil Dostluğu, USAD, Sayı: 15, Güz 2021, s. 63-86.
- 7 Muahede maddeleri hakkında bk. Şehri Karakaş, "VI. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1299 Yâfâ Antlaşması'nın Şartları ve Değerlendirilmesi", Gazi Türkiyat, Sayı: 31, Güz 2022, s. 169-190. (Bu makale başlığında Yâfâ Antlaşması'nın tarihi 1229 olması gerekirken sehven rakam hatasıyla "1299" yılı olarak kaydedilmiştir).
- 8 Marino Sanudo Torsello, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross* (trans. Peter Lock), Routledge, London-New York 2011, p. 340.
- 9 Rothelin, *Crusader Syria in the Thirteenth Century. The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre With Part of The Eracles or Acre* (trans. Janet Shirley) Ashgate, Aldershot 1999, p. 38; Sidney Painter, "The Crusade of Theobald of Champagne and Richard of Cornwall 1239-1241". *A History of the Crusades II.* (ed. Kenneth M. Setton), University of Pennsylvania Press, London 1969, p. 465; Runciman, a.g.e., III, s. 184.
- 10 Painter, a.g.m., p. 471; Runciman, a.g.e., III, s. 185.

ğı inancındaydı. Bu nedenle Eyyûbîler üzerine gerçekleştirilmesi planlanan bir askeri harekâtı desteklemiyordu¹¹. Ancak sefer için kararlı olan Haçlılar, Marsilya'dan hareketle 1239 Eylül'ünde Akkâ'da karaya çıktılar¹². Akkâ'daki Haçlılar, Navarra kralı, lordlar, Hospitalier ve Templier şövalyeleri, baronlar, Beyrût Hâkimi Balian of Ibelin'in desteğiyle bir ordu oluşturdular¹³. Bu sırada onlar arasındaki hâlihazırdaki en önemli sorun, Kudüs'ün muhafazası meselesiydi. Yâfâ Antlaşması'nın bir maddesine göre Haçlılar, antlaşmanın yürürlükte olduğu 10 yıl müddetince Kudüs'ün surlarını herhangi bir onarım gerçekleştiremeyeceklerdi. Şehrin mülkiyeti Hristiyanlarda bulunmasına rağmen onlar 1229 yılında akdedilen antlaşma şartlarına riayet etmişler, şehri güçlendirmemişlerdi¹⁴. Bu nedenle 1239 yılında ateşkes sona erdiğinde şehirdeki tek savunulabilir yer, bir İngiliz şövalyesi olan Richard of Argentan komutasındaki küçük bir garnizon tarafından tutulan Dâvud Burcu'ydu¹⁵.

Haçlılar, seferin gidişatı hususunda bir istişare toplantısı yaptılar ve 1192 yılında Eyyûbîler tarafında harap edilip terkedilen Askalân'ı yeniden inşa etmeye karar verdiler. Bu karar üzerine ordu, 2 Kasım 1239'da yaklaşık 4 bin şövalyeyle Akkâ'dan hareketle Askalân üzerine yürüdü. Haçlıların Akkâ'dan ayrılmasının ikinci günü Kont Peter of Dreux, büyük bir hayvan sürüsünün Ürdün Vadisi'nde, Dımaşk'a doğru ilerlemekte olduğu haberini aldı. Kont, maiyetindeki 200 şövalyeyle el-Melik en-Nâsır'ın hâkimiyetindeki vadide Müslümanlara ait kervana pusu kurup hafif teçhizatlı Müslümanlar tarafından muhafaza edilen kervandaki sığır ve koyun sürülerini ganimet aldı. Ancak Haçlıların bu saldırısı, dönemin Mısır Sultanı II. el-Melik el-Âdil ve Kerek Hâkimi el-Melik en-Nâsır Dâvud'un hışmına neden oldu¹⁶.

Sultan II. el-Âdil, Müslüman kervanının yağmalandığını işittiğinde ilk iş olarak, oldukça tecrübeli bir komutan Rükneddîn el-Heycâvî¹⁷ idaresinde

- 11 Rothelin, a.g.e., p. 38; Amadi, The Chronicle of Amadi (trans. N. Coureas - P. Edbury), Cassoulides Masterprinters, Nicosia 2015, p. 181; Marino Sanudo, a.g.e., p. 341; Runciman, a.g.e., III, s. 184-185.
- 12 Runciman, a.g.e., III, s. 185.
- 13 Amadi, a.g.e., p. 181.
- 14 Ebû Abdullah Cemâleddîn İbn Vâsıl, Müferricü'l-Kürûb fî Ahbâri Benî Eyyûb (thk. Haseseyn Muhammed Rebi), C. IV, Dârü'l-Kutûb ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, Kahire 1972, s. 241; 246; Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed el-Makrizî, es-Sülûk li-Ma-rifeti Düvel-i'l-Mülûk (neşr. Muhammed Mustafa Ziyâde), C.I/I, Kahire 1956 s. 230; Kırli's-Sâlis İbn Laklak, Târîh Batârikiyye'l-Kinâsiyye'l-Mısrıyye (neşr. Antuvan H.-Azuld B.), C. IV/I, Matbaatü'l-Mahadü'l-İlmiyye, Kahire t.y., s. 52; el-Ârif Ârif, el-Mufasssal fî Târîh el-Kudüs (neşr. Fevzi Yûsuf), Matba el-Mârif, Kudüs 1999, s. 189.
- Rothelin, a.g.e., p. 40.el-Ârif, a.g.e., s. 187.
- 15 Painter, a.g.m., p. 472-473.
- 16 Rothelin, a.g.e., p. 41; Suzanne Lewis, The Art of Matthew Paris in the Chronica Majora 1200-1259, California University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1987, p. 276; Runciman, a.g.e., III, s. 186; Painter, a.g.m., p. 474-475; Rothelin Müslümanlarla Haçlılar arasında gerçekleşen bu olayı diğer kaynaklara nazaran detaylı bir şekilde tasvir etmiştir.
- 17 Bazı tarihçiler ünlü bir Eyyûbî komutanı olan Rükneddin el-Heycâvî ile ileride Memluk

Filistin'e bir ordu sevk etti¹⁸. Öte yandan Haçlılar tarafında Kont Peter'in bu başarısı, bazı kontları ganimet alma duygusuyla heyecanlandırmıştı. Henri de bar adında bir kont, teçhizatlı 600'ün üzerinde şövalye ve bin piyadeden müteşekkil birlikle Gazze civarındaki çiftlik hayvanları sürülerini alıkoymak azmiyle Yâfâ'dan hareket etti. Ancak bu sırada Haçlılar, Rükneddîn el-Heycâvî komutasındaki birliğin Gazze'ye ulaştığını işittiklerinde Gazze yakınlarında deniz kıyısında kum tepeleriyle çevrili bir havzaya indiler. Onlardan haberdar olan Rükneddîn, bu taifeyi yenebilirse Haçlılara ciddi anlamda darbe vuracağından emindi. Rükneddîn idaresindeki Eyyübî ordusu, 13 Kasım 1239 Pazar günü Haçlılara ani bir baskın verdi. Bu savaşta Henri de bar'ında aralarında bulunduğu bin kişi öldürülürken 600 Frank askeri esir alınarak Kahire'ye götürüldü. Baskından hayatta kalanlar Askalân yakınlarında karargâh kurmuş olan Kont Thibaut'a iltica ettiler¹⁹. Gazze mağlubiyetiyle, Haçlı ordularının yaklaşık üçte biri yok edildi. Thibaut de Champagne Haçlı Seferi'nin başarısızlığı, pek çok yönüyle Hittîn Savaşı'yla benzerlik gösteren ve Haçlıların bölgeden çıkarılmalarının zeminini hazırlayan Firibya (II. Gazze/Hiribya/La Forbiya)²⁰ yenilgisinin zeminini hazırladı²¹.

sultanı olacak Rükneddîn Baybars'ı birbirine karıştırarak Gazze'de Haçlıları mağlup eden kişinin Rükneddîn Baybars olduğunu öne sürmüşlerdir. Ancak bu bilgi hatalıdır.

18 *İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 267-268; Rothelin, a.g.e., p. 42.*

19 Rothelin, a.g.e., p. 47-53; el-Makdisî Şihâbeddîn ed-Dimaşkî Ebû Şâme, Terâcimü Ricâlî'l-Karneyn: es-Sadis ve's-Sabi' ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn (Terâcimü Ricâlî'l-Karneyni's-Sâdis ve's-Sâbi') (neşr, Abdülaziz el-Attar el-Hüseynî), Beyrût 1974, s. 170; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 267-268; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 292; *Şihâbüddîn Abdülvehhâb en-Nüveyrî, Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûnî'l-Edeb* (thk. Feyyâz M.), C. XXIX, Dârü'l-Küttübü'l-İlmiyye, Beyrût 2004 s. 165; Marino Sanudo, a.g.e., p. 341; Runciman, a.g.e., s. 187; Painter, a.g.m., p. 475-476; Emîr Rükneddîn el-Heycâvî'nin Haçlılara saldırısı, stratejisi ve Haçlıların geri çekilmeye çalışmalarını hakkında bk. Rothelin, a.g.e., p. 47-51; Philip de Novare, *The wars of Frederick II Against the Ibelins in Syria and Cyprus* (trans. John L. La Monte-Merton Jerome Hubert), Columbia University Press, New York 1936, p. 194-195; Makrîzî, Haçlılardan içinde kral ve kontların bulunduğu 80 atlı, 250 piyadenin esir alınarak Kahire'ye götürüldüğünü Haçlılardan 1800, Müslümanlardan ise 10 kişinin hayatını kaybettiğini kaydetmiştir (a.g.e., I/II, s. 292).

20

İki hanedan biryesi arasında meydana gelen Haçlı seferleri tarihindeki en belirleyici savaşlardan biri olan Firibya Muharebesi, Dimaşk-Haçlı müttefik ordusu için tam bir felaketle sonuçlanmıştır. Firibya Savaşı, Haçlıların yıllardır diplomasi yoluyla elde ettikleri bütün kazanç ve topraklarını kaybetmelerine sebep olduğu gibi bu mağlubiyet, bölgedeki Haçlıların gücünü neredeyse tamamıyla kırmıştır. Bundan sonra Kudüs-Akkâ Krallığı, 1291'deki düşüşüne kadar, varlığına devam ettirmeye çalışmıştır. Bu hususta tafsilatlı bilgi için bk. Shlomo Lotan, "The Battle Of La Forbie (1244) And Its Aftermath: Re-Examination Of The Military Orders' Involvement In The Latin Kingdom Of Jerusalem In The Mid-Thirteenth Century", *Ordines Militares*, 2012, Vol. 17, p. 53-67; Bedrettin Basuguy, *Haçlılar Karşısında İslâm'ın Sağlam Bir Kalesi Eyyübîler el-Melikü's Sâlih Dönemi* (637-647/ 1240-1249), Siyer Yay., İstanbul 2017, s. 103-106.

21 Peter Jackson, "The Crusades of 1239-41 and Their Aftermath", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University*, Sayı: 50, Aralık 2009, p. 36; Öldürülen Haçlı ileri gelenlerinin isimleri için bk. Suzanne, a.g.e., p. 276; Savaşın cereyan ettiği yer Sibt İbnü'l Cevzî (سبئ بن جزي) Fermâ; Ebü'l Fida (عبد الفيداء) Fülâ ya da Fevlâ; Yâkût el-Hamavî, (ياقوت الحموي) Firibya olarak verir. Bu yer Gazze yakınlarında bir mevkidir. Batı kaynaklarında ise savaşın meydan geldiği yer, La Forbie olarak kaydedilmiştir. Daha önce meydana gelen Gazze Savaşı'yla karıştırılmaması ve Batılı araştırmacıların incelemelerinde kullanılan Hiribya isminin Firibya'ya nispetle kullanıldığını düşündüğümüz için bu isimlendirmenin "Firibya" ya da "II. Gazze" Savaşı olarak kullanılmasının doğru olacağı kanaatindeyiz (Cevzî, a.g.e.,

Eyyübîleri Kudüs'ü tekrar fethetmeye yönelten sebeplerden bir diğeri ise melikler arasında ihtilaflar baş göstermesi üzerine Haçlıların Kudüs'te imâr faaliyetlerinde bulunmasıydı. Eyyübîlerin dâhili sorunlarından faydalanan Haçlılar, Kudüs'ün batısında bir kale inşa ettiler ve Dâvud Burcu'nu bu kalenin burçlarından biri hâline getirdiler. Kudüs, 1229'da Haçlılara bırakılmasına rağmen Müslümanların hassaten üzerinde durdukları en önemli husus; Kudüs surlarının imar edilmemesi meselesiydi²². Eyyübîler her ne kadar Kudüs'ü Haçlılara bırakmış olsalar bile Kudüs'ü gözden çıkarmamışlardı. Zira savunmasız bir Kudüs, koşullar uygun olduğunda şehrin Müslümanların hâkimiyetine geçmesi anlamına geliyordu. Bu suretle Haçlıların Kudüs'teki imar faaliyetleri Mısır Sultanı II. el-Âdil ve Kerek Hâkimi en-Nâsır Dâvud'un Haçlılara karşı harekete geçmelerine neden oldu. Müslüman kervanının yağmalanması sebebiyle zaten öfkeli olan en-Nâsır Dâvud, Haçlıların bu kaleyi bina ettiğini işittiğinde Mısır ordusuyla birlikte Kudüs'e hareket etti²³.

İmparator Friedrich, Yâfâ Antlaşması'ndan sonra surları tahrip edilmiş Kudüs'te savunma yapılabilmesi için yeteri kadar adam ve teçhizat tedarik etmemişti. Bu nedenle şehir Dâvud Burcu'nu içine alan iç kale dışında tamamıyla savunmasızdı²⁴. Surları olmayan Kudüs'e giren Eyyübî ordusu, Haçlıların bina ettikleri kaleyi 21 gün muhasaranın ardından 7 Aralık 1239 Çarşamba günü kılıç zoruyla teslim aldılar. Dâvud Burcu'ndaki Richard of Argentan komutasındaki garnizon ise erzakları tükeninceye kadar direndi. Haçlılar, can güvenliklerinin sağlanıp sahile ulaşma garantisiyle 13 Aralık Salı günü sulh yoluyla teslim oldular²⁵.

Kerek Hâkimi en-Nâsır Dâvud, söz verdiği gibi, Haçlılara dokunmayıp onları güvenlik içinde şehirden çıkardı. Ardından şehre madenciler getirdi. Kudüs'teki müstahkem kısımları ve Dâvud Burcu'nu tahrip ettirip Kerek'e döndü²⁶. Kudüs'ün fethedildiği gün, Halifenin Elçisi Muhiddîn b. Cevzî ve beraberinde Cemâleddîn b. Matrûh ile en-Nâsır Dâvud'un yanına geldiler.

-
- VIII/II, s. 746; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 337; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 317; Ebü'l-Fidâ, a.g.e., III, s. 172; el-Hamâvî, a.g.e., IV, s. 246; Amadi, a.g.e., s. 192).
- 22 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 241; 246; Makrîzî, a.g.e., I/I, s. 230; Ebü'l-Fidâ, a.g.e. III, s. 141; İbn Laklak, a.g.e., IV/I, s. 52.
- 23 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 246; Ebü'l-Fidâ, a.g.e. III, s. 165; Makrîzî, a.g.e. I/II, s. 291; Rothelin, a.g.e., p. 40; el-Yûnîni, Ebü'l-Feth Kutbüddîn Mûsâ, Zeylû Mirâti'z-Zamân (thk. Vüzerâ et-Tahkîkât el-Hükümiyye ve'l Sakâfiyye el-Hüküme el-Hindiyye), C. I, Dari'l Kitâbü'l-İlmîyye, Kahire 1992, s. 141; el-Ârif, a.g.e., s. 189. Dönemin Dımaşk Hâkimi el-Melik el-Muazzam, 1219 yılında Kudüs surlarını tamamen yıktığında Dâvud Burcu'na (iç kale) dokunmamıştı. Şehir Haçlılara teslim edildiğinde onlar Dâvud Burcu'na bir garnizon yerleştirip 11 yıl orada kaldılar.
- 24 Rothelin, a.g.e., p. 40.
- 25 İbn Vâsıl, a.g.e. V, s. 247; Ebü'l-Fidâ, a.g.e. III, s. 165; Makrîzî, a.g.e. I/II, s. 291; Yûnîni, a.g.e. I, s. 141-42; el-Ârif, a.g.e. I, s. 189; Runciman, a.g.e. III, s. 187-188; W A. Stevenson, The Crusaders in the East, Cambridge University Press, London 1907, p. 317; Araştırmacı Sidney Painter, Dâvud Burcu'na sığınan Haçlıların Müslüman askerler karşısında çaresiz bulduklarını, bu sırada İmparator II. Friedrich'in adamlarının, Müslümanları, Dâvud Burcu'na saldırmaktan vazgeçmeye ikna ettiklerini ifade etmiştir (a.g.m., p. 473).
- 26 Rothelin, a.g.e., p. 40.

görsel

Akademik
Bakış

71
Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

Cemâleddîn b. Matrûh, en-Nâsır'ın Kudüs fethini, Salâhaddîn Eyyûbî'nin-kiyle kıyaslayan methiyelerde bulundu²⁷. Dönemin İslâm kaynaklarında zikredilen ve pek çok araştırmada dile getirilmeyen bu fetih, Kudüs'ün Haçlılara teslim edilmesinden sonra Müslümanların gerçekleştirdiği ilk fetih olmuştur.

Değişen İttifaklar Çerçevesinde Kudüs'ün Haçlılara Tekrar Teslimi (1244)

El-Melik es-Sâlih Necmeddîn (1240-1249) saltanatının ilk yıllarında Eşrefiyye Memlûkleri ile devlet adamlarını tutuklatması²⁸ ve Kutsal Roma Alman İmparatoru ve Sicilya Kralı II. Friedrich'e elçi göndermesi, Dımaşk Hâkimi el-Melik es-Sâlih İmâdeddîn İsmâil'i endişeye düşürüp ittifak arayışına sevk etti²⁹. Mısır'ın Sicilya ile müttefik olmaya çalıştığını tahayyül eden Dımaşk hâkimi, Hamâ, Hıms, Halep ve Haçlılara elçi gönderip ittifak teklif etti. Mısır Sultanı es-Sâlih'e karşı Halep'ten beklediği yanıtı alamayan İmâdeddîn, Akkâ'daki Haçlılara yöneldi. Haçlıların, Rükneddîn el-Heycâvî tarafından Gazze önlerinde büyük ölçüde güçleri kırılmıştı. Bu nedenle Haçlılar, kendilerini savunmaktan başka bir şey yapamayacak kadar zayıf durumdaydılar. Ancak Thibaut de Champagne öncülüğündeki Haçlıların Akkâ'daki varlığı, Kudüs-Akkâ Haçlı Krallığı'nı bir nebze kadar güçlendirmekteydi. es-Sâlih Necmeddîn'in hedefinde olan İmâdeddîn İsmâil, Haçlılarla yapacağı bu ittifakla topraklarını Haçlı saldırılarından muhafaza ederken Mısır sultanına karşı bu kuvvetlerden yararlanmak imkânına da sahip olacaktı³⁰. Dımaşk hâkimi bu tasavvurla 1240'da Haçlılarla bir antlaşma yaptı³¹. Haçlılar, Mısır sultanına karşı Dımaşk'ı tüm güçleriyle savunmaya yardımcı olacak ve taraflar birbirinin onayı olmadan Mısır sultanıyla bir sulh yapamayacaklardı³². İmâdeddîn İsmâil, Haçlıların bu desteği karşılığında Celile ve Güney Lübnan'daki tüm mal varlığını onlara bırakacaktı. Mütareke, bölgenin büyük ehemmiyete haiz ve oldukça muhkem kaleleri Şakîf³³ Kalesi ile beldesini, bir kısmı tahrip edilmiş Safed Kalesiyle beldesini³⁴, Taberiyye ve gelirleri-

görsel

- 27 Cemâleddîn b. Matrûh'un methiyesi için bk. Makrizî, a.g.e, I/II, s. 292; en-Nüveyrî, a.g.e., XXIX, s. 165-166; el-Ârif, a.g.e., s. 189.
- 28 el-Mekîn Cercis İbnü'l-Amîd, Ahbârü'l-Eyyûbiyyîn, Mektebetü's Sekâfeti'd-Dîniyye, Por Said t.y., s. 30.
- 29 İbn Vâsıl, a.g.e., IV, s. 247.
- 30 Matthew Paris, Matthew Paris's English History. From the Year 1235 to 1273, (trans. Giles J. A.), C. I, H. G. Bohn, London 1852, p. 303; Rothelin, a.g.e., p. 55; Makrizî, a.g.e., I/II, s. 303.
- 31 Sârimüddîn İbrâhîm el-Mısırî İbn Dokmak, Nüzhetü'l-Enâm fi Târîhi'l-İslâm (thk. Semîr Tabbâre), el-Mektebü'l-Asriyye, Beyrût 1999, s. 135.
- 32 Matthew Paris, a.g.e., I, p. 303; Painter, a.g.m., p. 479.
- 33 Güney Lübnan'da bulunan Şakîf ya da Şakîf Arnûn (Beaufort) olarak bilinen kale, Haçlı kökenlidir. Oldukça muhkem olan kale Salâhaddîn günlerinde fethedilmiştir (İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 301); Kale, h. 638 yılının başlarında Templier şövalyelerine teslim edilene kadar Müslümanların elinde kalmıştır (İzzüddîn el-Ensârî el-Halebî İbn Şeddâd, el-A'lâku'l-Hatîre fi Zikri Ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezîre, el-Mektebetü's Şâmile, t.y., s. 89).
- 34 Akkâ ve Gavr beldesine nazır oldukça yüksek olan Safed Kalesi'ni Templier şövalyeleri h. 495 yılında inşa ettiler. Kale, Salâhaddîn Eyyûbî tarafından h. 584 yılında fethedildi. Haç-

ni, Saydâ'nın yarısını, Cebele-i Amile'nin tüm sahil beldelerini ve en-Nâsır Dâvud rızasıyla 1229 Yâfâ Antlaşması'nın bir maddesinin hükmüne bağlı kalınarak Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'nın içinde bulunduğu Haremü'ş-Şerif bölgesi hariç Kudüs'ü kapsamaktaydı. Bununla birlikte Haçlıların Dımaşk çarşısına girmesine, silah ve iâşe almalarına izin verildi³⁵. Öte yandan Mısır'da yapılan toplu tutuklamalardan dolayı hayatlarından endişe duyan vasal beyler de Dımaşk hâkimi ve Haçlılar arasındaki yapılan bu ittifaka katılarak Mısır'ı es-Sâlih Necmeddîn'in elinden almaya karar verdiler. Çok geçmeden Hıms ve Halep de Haçlılara haber gönderip ittifak cephesine katıldılar³⁶. Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmâil'in Haçlılarla yaptığı antlaşma gereği Safed ve Şakîf Kalelerinin teslimi gerekiyordu. Önce Şakîf ardından Safed Kaleleri olaylı bir şekilde Haçlılara teslim edildi³⁷.

Mısır'da henüz meşruiyetini sağlayamamış es-Sâlih Necmeddîn, Dımaşk-Haçlı ittifakına karşı koymaya muktedir değildi. es-Sâlih, Dımaşk-Haçlı ittifakını, askeri bir harekâttan ziyade diplomasi ile çözebileceğini tasavvur etti. Bu nedenle o, Templier şövalyeleriyle ihtilaf halinde olduğunu bildiği Hospitalier şövalyeleriyle müzakerelerde bulundu. Diğer yandan sultan, Haçlı-Dımaşk müttefik ordusu, Hristiyanların idaresi altında Yâfâ'da toplanmaya başladığında onları müşahede için kuvvet gönderdi³⁸. Bu sırada Haçlılar arasında vukû bulan anlaşmazlıklar es-Sâlih Necmeddîn'in işini kolaylaştırdı. Safed'in Templier şövalyelerine teslimi, Hospitalier şövalyelerini kızdırarak yeniden Templier şövalye tarikatıyla aralarının açılmasına sebep oldu. Hospitalier lideri de dâhil olmak üzere Gazze'de esir edilen Hristiyanlar, Mısır'da tutsaklardı ve onları kurtarabilmenin tek yolu Mısır Sultanı es-Sâlih ile anlaşmaktı. Hospitalier şövalyeleri, Thibaut de Champagne-Dımaşk ittifakının bozulması karşılığında Mısır sultanından tavizler koparabileceklerini tasarladılar. Mısır Sultanı es-Sâlih ile görüşmesi hususunda Thibaut de Champagne'ye baskı yaptılar. Templier şövalyeleri ve bazı yerel lordlar bunu kabul etmeyip Dımaşk ile daha önce yapılan antlaşmanın muhafazasında ısrar ettiler. Ancak Thibaut'ın Mısır sultanı ile görüşmeye ikna edilmesinin ardından Hospitalier şövalye tarikatı ileri gelenleri, Mısır sultanı ile müzakerelere başladı³⁹. Bu suretle Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn

ılar h. 615 yılında Dimyât'ı mülk ettiklerinde Müslümanlar Haçlıların kaleyi ele geçirmesinden endişe ettiklerinden dolayı harap ettiler (İbn Vâsıl, a.g.e., V: 301; İbn Şeddâd, a.g.e., s. 879).

35 Sibt, a.g.e., VIII/II, s. 745; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 302; İbn Dokmâk, a.g.e., s. 135; Ebü'l Fidâ, a.g.e., III, s. 169; Amadi, a.g.e., p. 181; Bohm, Henry G. (ed.), *Chronicles of the Crusades*, Routledge, London and New York 2004, p. 536; Ramazan Şeşen, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyübîler-Memlûklar (1193-1260)*, İsar Yayınları, İstanbul 2007, s. 197.

36 Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 303-304.

37 Sibt, a.g.e., VIII/II, s. 745; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 302; İbn Dokmâk, *Nüzhe*, s. 135; 152; Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasî İttifakları, Yeditepe, İstanbul 2008*, s. 250.

38 Sibt, a.g.e., VIII/II, s. 746; R. Stephen Humpreys, *From Saladin to the Mongols The Ayyubids of Damascus 1193-1260*, Albany, New York 1977, p. 268.

39 Painter, a.g.m. p. 479-480; Runciman, a.g.e., III, s. 189; Stevenson, a.g.e., p. 318; Humpreys, a.g.e., p. 268.

görsel

Akademik
Bakış

73

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

İsmâil'in Haçlılarla ittifakı için söz konusu olan bazı yerlerin teslimine rağmen Kudüs'ün Haçlılara teslim edilmediği anlaşılmaktadır.

Sultan es-Sâlih Necmeddîn, Haçlıların tarafsız kalmalarına mukabil, Gazze'de esir düşen Haçlıları salmayı ve Askalân'ı resmî olarak Haçlılara bırakmayı vaat ederken şehri tahkim etmelerine de müsaade edeceğini bildirdi. Ateşkes şartlarının ihtiva ettiği toprakları teslim edene ve ateşkes 40 gün içinde yürürlüğe girene kadar sultan, oğlunu ve kardeşlerini Haçlılara rehine olarak göndermeyi kabul etti⁴⁰. Thibaut de Champagne'nin es-Sâlih Necmeddîn ile yaptığı ateşkes ile Hristiyanlar, İmparator II. Friedrich'in 1229'da ele geçirdiği toprakları, kaleleri ve daha fazlasını güvence altına almış oluyordular. Fakat Templier şövalyeleri, Şakîf ve Safed kalelerini teslim aldıklarından Dımaşk hâkimine bağlılıklarını devam ettirmekte ısrar ettiler. Templier şövalyelerine göre Dımaşk hâkimi, Mısır sultanından daha yakındı ve Kudüs-Akkâ Krallığı'nın emirlerine ve baronlarına doğrudan bir tehditti⁴¹. Öte yandan yeni Mısır-Haçlı ittifakının destekçileri, Yâfâ'daki Haçlı kampını terk edip Akkâ'ya döndüler⁴².

Thibaut de Champagne, Suriye'deki Latinleri müşterek bir siyasette birleştiremeyeceğini idrak etmiş, Mısır sultanıyla kararlaştırılan ateşkesi tamamlamadan 1240 Eylül ayının sonlarında ülkesine dönmüştü⁴³. Champagne'nin ülkesine dönmek için acele etmesi, Richard of Cornwall idaresindeki Haçlıların 15 gün içinde Akkâ'ya muvasalat edeceği haberiyle alakalıydı. Champagne, Suriye'deki Latinleri müşahede etmiş ve yeni bir çıkmaza girmek yerine Richard of Cornwall'le bir arada seferi devam ettirmek istememiştir⁴⁴. es-Sâlih Necmeddîn ise Thibaut de Champagne'nin Akkâ'dan ayrılmasının ardından anlaşmaya sadık kalacağına dair iyi niyet göstergesi olarak içinde Montfort Kontu'nun da bulunduğu bütün Hristiyan mahkûmları serbest bırakmıştır⁴⁵.

Kont Richard Earl of Cornwall ise Thibaut de Champagne'nin Akkâ'dan ayrıldığı birkaç gün sonra, Ekim 1240 tarihinde Akkâ'ya ulaştı⁴⁶. Antlaşma, Richard of Cornwall tarafından onaylanmasına rağmen Thibaut de Champagne ve Mısır sultanı arasında antlaşma şartlarının ne kadarının uygulandığı tam olarak bilinmemektedir. Kont Richard of Cornwall, İmâdeddîn İsmâil tarafından daha önce Haçlılara bırakılan toprakların Mısır sultanı tarafından da onaylanmasını buna ek olarak belirttiği şartlarda ateşkes antlaşmasının kabul edilmesini istedi. Antlaşmanın şartlarına göre:...*Bağlı bölgeleriyle Beyrût, bütün Saydâ toprakları, bağlı nahiileriyle Şakîf (Bea-*

40 M. Barber-K. Bate, Letters From The East, Crusaders Pilgrims And Settlers in the 12th-13th Centuries, Routledge Press, Londra 2010, p. 136.

41 Painter, a.g.m, p. 480-481; Runciman, a.g.e., III, s. 189.

42 Stevenson, a.g.e., p. 319.

43 Amadi, a.g.e., p. 182; Barber-Bate, a.g.e., p. 138; Rothelin, a.g.e., p. 57; Stevenson, a.g.e., p. 318-319.

44 Paris, a.g.e., I, p. 364; Barber-Bate, a.g.e., p. 138.

45 Rothelin, a.g.e., p. 57.

46 Paris, a.g.e., I, p. 308; Rothelin, a.g.e., p. 58; Amadi, a.g.e., p. 182.

ufort), Kevkeb, Kulat Hûnîn Kaleleri (Chastel Neuf), araziyle birlikte Tibnin (Toron) Şehri topraklarını, Taberiyye (Tiberias), Safed (Safad) Kalesi, Nâsıra (Nazareth), Tabor (Tabar) Dağı, Kudüs ve Beytullahim (Bethlehem)'e tabi olarak ona ait bilinen tüm kırsal alandaki yerleşim yerleri, Kudüs ve Kudüs'ten Beytullahim'e ve Kudüs'ten Remle'ye ve Aziz George'tan Yâfâ'ya kadar yol üstünde bulunan tüm topraklar, Hristiyanların kontrolünde olacak, Hristiyanlar, mütareke boyunca ellerindeki kaleleri güçlendirebileceklerdi. Buna ilaveten Gazze'de tutuklu bulunan tüm soylular ve her iki taraftan ele geçirilen tüm mahkûmlar serbest bırakılacaktır⁴⁷.

Kont Richard of Cornwall'un Avrupa'ya gönderdiği mektubunda Haçlılara bırakılan kaleler ve bölgeler, ayrıntılı şekilde belirtilmiştir. Ancak mektupta bahsi geçen yerlerin bir kısmı I. el-Âdil (1200-1218) döneminden itibaren Haçlıların işgal ettikleri bölgelerdi. Bunların bir kısmı 1229 yılında Yâfâ Antlaşması'yla Haçlılara bırakılmıştı. Diğer bir kısmı ise Haçlıların, Eyyûbî melikleri ile değişen ittifaklar çerçevesinde elde ettiği kaleler ve topraklardı. Batılı kaynaklarda benzer şekilde verilen ve ilk bakıldığında bilgi hatası gibi görünen antlaşma maddelerindeki söz konusu edilen bölgeler, aslında uzun zamandan beri Haçlıların işgal ya da antlaşma yoluyla hâkimiyetine geçmiş olan yerlerdir ve bunların resmî olarak tanınması ve teminat altına alınması yeni Mısır sultanından istenmektedir. Haçlılar genellikle Salâhaddîn Eyyûbî'den sonra Müslümanlarla yaptıkları antlaşmalarda işgal ettikleri bölgeleri bu şekilde mevzu bahis etmişler ve işgallerini resmî olarak kabul ettirme yoluna gitmişlerdir. İslâm kaynakları ise es-Sâlih Necmeddîn ile Richard of Cornwall arasındaki hâlihazırdaki antlaşmanın yalnızca Askalân'ı kapsadığını beyan etmektedirler. Askalân ise Salâhaddîn döneminde tamamen tahrip edilip terkedilmişti. Kaynaklar Haçlıların Askalân'a girdiği tarih hakkında malumât vermezler. Ancak Haçlıların Thibaut'ın seferinden önce Askalân'a girdiği ve zamanla imar faaliyetlerinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kont Richard of Cornwall'un mektubunda bahsi geçen yerlerin bir kısmı Müslümanlar tarafından Haçlıların elinden alınmıştı. Bu nedenle Richard, 1229 yılında Yâfâ Antlaşması'yla elde edilen kazanımlarını, bu antlaşma vesilesiyle muhafaza etmek istiyordu. Ancak antlaşmada bahsi geçen bazı bölgeler Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmâil'in mülkiyetinde olduğundan antlaşmayı hasım olan iki tarafın onaylaması imkânsızdı⁴⁸.

Tutsakların mübadelesinin ardından Richard, Gazze'de savaşta ölümlenenlerin kemiklerini toplatıp onları Askalân mezarlığına nakletmek üzere adamlar gönderdi ve onların ruhları için günlük ayinler tertip edilmesini emretti⁴⁹. Richard'ın yaptığı antlaşma karşılığı aldığı yerler ve lehine edinimleri, Avrupa'ya gönderdiği mektubunda açıkça ifade edilmesine rağmen el-Melik

47 Ateşkesin detayları hakkında bk. Paris, a.g.e., I, p. 365-366; Barber and Bate, a.g.e., p. 139.

48 Amadi, a.g.e., p. 182; Stevenson, a.g.e., p. 320.

49 Painter, a.g.m., p. 484.

görsel

Akademik
Bakış

75

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

es-Sâlih Necmeddîn'in talepleri hakkında kaynaklarda kesin bilgi bulunmamaktadır. Ancak Mısır sultanının büyük tavizler vererek Hristiyanlara bıraktığı geniş topraklar, bu sıralarda meydana gelen Hârezm istilası ile yakından ilgili olmalıdır. Zira Hârezmlilerin yol açtığı tehlike ve tahribat Haçlılarının gerçekleştirdiği yıkımdan çok daha fazla idi⁵⁰. es-Sâlih Necmeddîn, Hârezmlilerin, hakimiyetindeki topraklarında gerçekleştirdiği tahribat karşısında çaresiz kalınca onlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Hârezmlilerle ittifak etmeyi çıkarlarına uygun bulan sultan, onların daha fazla güçlenmesinden endişe etmiş olmalıdır. Nitekim Hârezmlilerin Suriye tâhribatı sırasında Dımaşk ve Kahire mücadeleyi bırakmışlardır. Bu suretle Hârezmliler, 1237-1246 yılları arasında el-Cezire-Suriye-Filistin askeri ve siyasi hadiselerinde önemli rol oynamışlardır⁵¹.

El-Melik es-Sâlih Necmeddîn ve Kont Richard of Cornwall arasındaki antlaşmaya Templier şövalyeleri riayet etmeyip Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmâil'le ittifaklarına devam ettiler. Bu ateşkes, Hristiyanlara, Müslümanların ellerinden almış oldukları yerleri güçlendirmeleri için zaman tanyacaktır⁵². Öte yandan esirlerin karşılıklı olarak salınmasına rağmen Kudüs hâlen Haçlılara teslim edilmemişti. Aslında bu durum, Mısır sultanının antlaşmayı akdetmiş olsa bile Dımaşk ve müttefiklerinin ellerindeki bölgeleri Haçlılara teslim etmediğini göstermektedir. Bu nedenle Richard'la yapılan antlaşma ve onun seferi oldukça girifttir. Haçlılar ilk olarak Dımaşk hâkimi ile yapmış olduğu anlaşmadan elde ettiği toprakları da Müslümanlara iade etmemiştir. Hristiyanların büyük umut bağladığı Richard of Cornwall'un Seferi, Müslümanlarla askeri bir mücadeleye girmeden 3 Mayıs 1241 tarihinde ülkesine dönmek için Akkâ'dan gemiye binmesiyle sona ermiştir⁵³.

Kont Richard Earl of Cornwall'ın ülkesine dönmесinin ardından Haçlılar arasındaki anlaşmazlıklar yeniden nüksetti. Şövalye tarikatları bağımsız hareket etmekte, Templier ve Hospitalier şövalyelerinin düşmanlığı ve çatışmaları devam etmekteydi⁵⁴. Diğer yandan Filistin'de, kutsal yerlerin hâkimi en-Nâsır Dâvud'la Haçlılar arasında aralıklı çatışmalar vardı. Templier şövalyeleri, Richard'ın Mısır sultanı ile akdettiği sulhu reddederek 1242 ilkbaharında Müslümanların hâkimiyetindeki el-Halil şehrine bir baskın yaptılar. Templier şövalyelerinin bu saldırısına karşılık Kerek Hâkimi en-Nâsır, Hristiyan hacılar ve tüccarlardan haraç almak suretiyle misillemeye bulundu. en-Nâsır'ın bu girişimi nedeniyle Haçlılar, 30 Ekim 1242 tarihinde Yâfâ'dan hareketle Nablûs'a baskın yapıp şehri tahrip ettiler. en-Nâsır, Nablûs saldırısına bir misillemeye bulunacak kudrete sahip değildi. Bu nedenle

50 İbnü'l-Adîm, *a.g.e.*, III, s. 249- 262; İbn Vâsıl, *a.g.e.*, V, s. 284-293; Humpreys, *a.g.e.*, p. 269-271; Süleyman Özbek, Selçuklu-Eyyubî ilişkileri (1175-1250), Berikan Yayınevi, Ankara 2018, s. 185-188.

51 Muammer GÜL, "Harezmliler Türklere Anadolu ve Yakınoğu'daki Roller ve Tesirleri", *Belleten*, Cilt: 70 Sayı: 257, 2006. s. 103.

52 Painter, *a.g.m.*, p. 485.

53 Rothelin, *a.g.e.*, p. 58.

54 Paris, *a.g.e.*, I, p. 456.

o, Mısır Sultanı es-Sâlih Necmeddîn'den yardım ricasında bulundu. Mısır sultanı, Nablûs saldırısına karşılık Yâfâ'ya bir ordu gönderip şehri bir süre sıkıştırmakla yetindi⁵⁵.

Ülke içerisinde otoritesini tesis etmeye çalışan es-Sâlih Necmeddîn için en önemli sorunlardan biri Dımaşk meselesiydi. Bu sebeple saltanatının ilk yıllarında egemenliğini tehdit eden Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmail ve müttelikleriyle mücadele, onun önceliğini oluşturdu. Hârezmliler, Hamâ, Meyyâfârikin, Hısn-ı Keyfa hakimleri tarafından desteklenen es-Sâlih Necmeddîn, Dımaşk, Hıms,, Halep ve Kerek ittifakından meydana gelen cepheye karşı mücadele etti. Diğer yandan bu mücadelede Musullular ve Anadolu Selçukluları Dımaşk-Halep ittifakını destekledi⁵⁶. es-Sâlih Necmeddîn ve Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmâil arasındaki uzun soluklu mücadeleler, 1243 yazına kadar devam etti. İki taraf arasından başlayan müzakereler neticesinde Mısır'ın es-Sâlih Necmeddîn'e, Dımaşk'ın İmâdeddîn İsmâil'e bırakılarak, Hamâ, Hıms ve Halep'in statülerinin devam ettirilmesi, Dımaşk, Hıms ve Halep'te es-Sâlih Necmeddîn adına hutbe okutulup sikke bastırılmasına karar verildi⁵⁷. Ancak İmâdeddîn İsmâil, es-Sâlih'in Dımaşk hâkimiyle anlaşmıştı fakat ona düşmanlığının devam ettiğini, Dımaşk üzerine yürünmesi için Hârezmlilerin harekete geçmesini istediğini bildiren bir mektubunu ele geçirdi. Bunun üzerine İmâdeddîn, es-Sâlih Necmeddîn adına hutbe okutmayı kesti⁵⁸.

Mısır ve Dımaşk arasındaki anlaşmanın bozulması, Dımaşk hâkimini, Mısır'a karşı bir kez daha müttelik arayışına sevk etti. İmâdeddîn İsmâil, Kerek Hâkimi en-Nâsır Dâvud'la anlaşarak ittifak kurdu. Çok geçmeden Halep ve Hıms da İmâdeddîn'e katılınca yeni bir Suriye ittifakı ortaya çıktı⁵⁹.

Halep, Mısır'dan sonra en büyük güç olmasına rağmen müttelik Dımaşk kuvvetleri ile Mısır-Hârezm birleşik gücüne karşı bir zafer kazanamayacağını farkındaydı. Bu cihetle İmâdeddîn İsmâil, Hıms Hâkimi el-Mansûr ve Kerek Hâkimi en-Nâsır Dâvud, 1244 başlarında yeniden Kudüs-Akkâ Krallığı'yla anlaşmak istediler. Tarihinde ilk defa Kubbetü's-Sahrâ, Mescid-i Aksâ'ya içeren Haremü's-Şerif'le birlikte Kudüs'ün, Taberiyye'nin, Askalân'ın ve Kevkeb Kalesi'nin Haçlılara teslimi üzerine anlaştılar. Daha önce Mısır Sultanı es-Sâlih ve Haçlılar, Kudüs, Taberiyye, Askalân'ın Haçlılara bırakılması üzerine anlaşmışlardı. Askalân üzerine uzlaşmaya varılmış, orada imar izni verilip Hristiyan tutsaklar serbest bırakılmıştı. Ancak Mısır sultanı tarafından en-Nâsır'ın hâkimiyetindeki Kudüs'ün teslimi sağlanama-

55 Runciman, a.g.e., III, s. 191.

56 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 300; İbnü'l-Adîm, a.g.e., III, s. 261-262; Ebü'l-Fidâ, a.g.e., III, s. 169; Şeşen, a.g.e., s. 197.

57 Sbt, a.g.e., VIII/II, s. 741; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 328; Zehebi, a.g.e., XLVII, s. 5; Ebî'l Mehâsin Yûsuf b. el-Atâbekî İbn Tağriberdî, en-Nücümü'z-Zâhire fi Mulûk-i Mısır ve'l-Kahire, (haz. M. H. Şemseddin), C. VI, Darü'l Küttübî'l-İlmiyye, Beyrût 1992, s. 321-322; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 314; Şeşen, a.g.e., s. 198-199.

58 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 331; İbn Tağriberdî, a.g.e., VI, s. 322.

59 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 331-332; Ebü'l-Fidâ, a.g.e., III, s. 175.

görsel

Akademik
Bakış

77

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

mişti. Bu suretle Haçlılar, Kudüs'ü, ele geçirirken Askalân üzerindeki hâkimiyetlerini Dımaşk hâkimi ve müttefiklerine kabul ettirmiş oldular.

Dımaşk-Haçlı ittifakıyla Müslümanlar, şimdiye kadar yaptıkları anlaşmalardan farklı olarak Haçlılara bıraktıkları yerlerde imar izninin yanı sıra Mısır'ın fethini Haçlıların desteğiyle gerçekleştirebilirlerse, Mısır topraklarının bir kısmını onlara teslim edeceklerine dair söz verdiler. Haçlılar, Kudüs'e girerek Kubbetü's-Sahrâ, Mescid-i Aksâ'yı ve mezarâtı teslim aldılar. Kubbetü's-Sahrâ'ya ellerinde kadehlerle oturdular. Mescid-i Aksâ'ya çan taktılar. Askalân'ı, Taberiyye'yi ve Hospitalier şövalyelerine verilen Kevkeb Kalesi'ni imâr ettiler. Buna karşılık Haçlılar, İmâdeddîn İsmâil'i destekleyeceklerini, Mısır sultanı ve müttefiklerine karşı savaşacaklarına dair söz verdiler⁶⁰. Mısır ile tüm dostluk ilişkilerini kestiler. Bu suretle Templier şövalyelerinin uzun süredir uğraş vermiş olduğu Dımaşk'la ittifak politikası, muzaffer oldu⁶¹.

Kudüs, Kerek Hâkimi en-Nâsır Dâvud tarafından daha önce fethe dilmişti. Bahsi geçen anlaşmayla Müslümanlar Kudüs ve Harem'i içindeki kutsal mekân ve mezarâtlarla birlikte Hristiyanlara bırakmış oldu. el-Kâmil'in, II. Friedrich'le yaptığı sulh gereği kaçındığı bu taviz, Hristiyanlara Haremü's-Şerif'te kültlerini yerleştirme ve ibadet etme özgürlüğü sağladı. el-Kâmil, Hristiyan dünyasının lideri Kutsal Roma ve Almanya İmparatoru ile savaşmamak için Kudüs'ü Haçlılara teslimine razı gelmişti. Dımaşk Hâkimi İmâdeddîn İsmâil ile müttefikleri Hıms, Kerek ve Halep hâkimleri ise, Mısır'ı zapt etmek için Haçlıların yardımı karşılığı Müslüman dünyasından alacakları tepkilere rağmen İslâm âlemi için büyük ehemmiyete haiz, Kudüs'ü içindeki kutsal yerlerle birlikte Haçlılara teslim etmeye razı oldular. Haçlılarla yaptığı antlaşmayı tamamlayan İmâdeddîn İsmâil, Gazze'ye bir birlik gönderdi. en-Nâsır Dâvud ise Mısır ordusunun ilerlemesine süratle cevap verebilmek için kuvvetlerini Kudüs yakınlarına indirdi. Mısır üzerine hareket edecek ordunun komutanı olarak kararlaştırılan Hıms Hâkimi el-Mansûr İbrâhîm, yaklaşan savaşın gidişatı için kesin planlar yapmak üzere Akkâ'ya geçti. Templier şövalyeleriyle anlaşıp Haçlı ileri gelenleriyle Mısır'a karşı yürütülmesi planlanan harekâtı görüştü ve onlara Mısır'ın bir kısmını vaat etti. Mısır Sultanı es-Sâlih Necmeddîn'e karşı savaşmak için el-Mansûr komutasında topyekûn Akkâ'dan hareket eden Templier, Hospitalier, Haçlı kont ve krallarının bulunduğu Haçlı ordusu, piyade ve süvarisiyle Gazze yakınlarına indi⁶². Durum üzerine Mısır Sultanı es-Sâlih, Hârezmlileri yardıma çağırdı. Hârezmliler yeniden Fırat'ı geçerek iki büyük grup halinde Filistin'e doğru ilerlediler⁶³. İbn Vâsıl, 1244 Nisan/Mayıs'da Mısır diyarına gittiğini ve

60 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 332; Ebü'l-Fidâ, a.g.e., III, s. 172; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 314-315; el-Ârif, a.g.e., I, s. 189.

61 Stevenson, a.g.e., s. 322.

62 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 333;338; İbn Amîd, a.g.e., s. 33; Ebü'l-Yümm, el-Hanbelî, Mucir ed-Dîn, el-Ünsü'l-Celîl bi-Târihü'l-Kuds el-Halîl, (thk. Adnan Yunus Abdülmecit Nebati), C. II, Mektebe Dendis, Amman 1968, s. 7.

63 Sibt, a.g.e., VIII/II, s. 741.

Kudüs'te gördüklerini, Dımaşk ve Mısır askerlerinin savaş için kararlı olduğunu şu sözlerle tasvir etmiştir. “...*Bu yılın sonlarında Kudüs'e yolculuğum sırasında Beytü'l-Makdis'e girdim. Ruhban ve papazların mukaddes kayanın üzerinde ve yanında kurban figürü olan kadehlerle gördüm ve oradan Mescid-i Aksâ Camisi'ne girdim. Orada bir çan bağlanmış halde gördüm. Haremü'ş-Şerifte ezan ve kamet iptal edilmişti. Bu cihetle buranın kâfir yeri olduğu ilan edildi. Şehri ziyaretimin aynı günü el-Melik en-Nâsır da Kudüs'e girerek şehrin batı tarafına indi. Mısır topraklarına ulaşmamı engeller korkusuyla onunla görüşmedim. Abbâsiye'ye ulaştığımda da bu iki fırkanın askerleri birbirlerine kast etmekte kararlı haldeydiler. Aynı şekilde Birketü'l-Cüb'de el-Melik es-Sâlih Necmeddîn maiyetindeki Mısır askerleri Dımaşk'a gitmek için hazırlık yapmaktaydılar*⁶⁴.

Kudüs'ün Fethi ve Hârezm Askerlerinin Kudüs Tahribi (Ağustos 1244)

Mısır sultanı, temas halinde bulunduğu Hârezmlilere çok miktarda hediye ile birlikte amcası İmâdeddîn İsmâil'e karşı yardımlarını ve Dımaşk üzerine saldırımları için onları teşvik eden bir mektup gönderdi⁶⁵. Hârezmlilere daha önce topraklarından bir yurt vermeyi reddeden es-Sâlih Necmeddîn, yardımları karşılığı Hristiyanlarla meskûn beldelerin bir kısmını onlara vermeyi vaat etti. Bununla birlikte Hârezmlileri tüm gücüyle destekleyeceğine ve yardım edeceğine dair söz verdi. Bu suretle es-Sâlih, hem hâkimiyetini tesis edecek hem de Haçlıların topraklarının bir kısmını Hârezmlilere bırakarak toprak kaybı yaşamayacaktı. Sultanın davetiyle Berke Han idaresindeki Hârezmliler 1244 bahar aylarında Harran bölgesinden yanlarına tüm ağırlıklarını, eş ve çocuklarını alarak harekete geçtiler⁶⁶. Hârezmlilerin ana hedefi Hristiyan topraklarını ele geçirip kendilerine yurt bulmaktı. Dımaşk'ı ele geçirmek ise onların nazarında es-Sâlih'e itaat göstergesi kapsamında yalnızca tali bir amaç olabilirdi. Sayıları 10 bini aşan ve aralarında Kaymeri⁶⁷ kürtlerinin bulunduğu Hârezm ordusu, aynı yılın yazının başlarında Fırat'ı geçti ve gruplara ayrılıp Müslüman beldelerine girdi. Yolları üzerindeki her yeri yakıp yıkan Hârezm askerlerinin geldiğini duyan en-Nâsır Dâvud Kerek'e, Gazze'deki ordusunu çağırarak İmâdeddîn İsmâil ile yenilgiyi göze

64 İbn Vâsıl, a.g.e., V, 333.

65 Sibt, a.g.e., VIII/II, s. 741; İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 336; İbnü'l-Amîd, a.g.e., s. 33; Steven Runciman, “The Crusader States, 1243- 1291”, A History of the Crusades II, (ed. Kenneth M. Setton): The University Of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee, and London 1969), p. 561; Ferîd Vahîd Saydem, “Cihâdü's-Sultan Sâlih Necmeddîn Eyyûb ve Cuhûduhu fi Tevhîd-i Mısır ve ş-Şâm1240-1249” (Risâle Mâceştir, el-Câmîatiü'l İslâmiyye, 2010), s. 9.

66 Paris, a.g.e., I, p. 523; Rothelin, a.g.e., p. 63; Hasan Geyikoğlu, “Suriye'deki Harezmliler'in Haçlılarla Mücadelede ve Kudüs'ün Geri Alınmasındaki Rollerini” AÜTAED, Sayı: 1, 2010, s. 137.

67 Kaymer: Musul ve Ahlat arasındaki dağlarda bir kaledir. Musul ve Ahlat'ın emirlerinden önemli bir gurup için atfedilir. Oranın ehli kürtlerden oluşur. Bk. Ebû Abdillâh Şihâbüddîn el-Bağdâdî, Yâkût el-Hamevî Mu□cemü'l-Büldân, C. IV, Dar-ı Sâdr, Beyrût 1995, s. 424; Abdülkadîr Bedrân, Münâdemetü'l-Atlâl ve Müsâmeretü'l-Hayâl (thk: Züheyr eş-Şâviş), el-Mektebü'l-İslâmiyye, Beyrût 1985, s. 142.

Gazze

Akademik
Bakış

79

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

alamayıp ordusuyla Dımaşk'a sığındı⁶⁸. Dımaşk topraklarında tahribatta bulunan Hârezm ordusu, Dımaşk'ta fazla durmayıp Celîle bölgesine ilerledi. Hârezmliler, 1240 yılında İmâdeddîn İsmâil tarafından Templier şövalyelerine bırakılan Safed'i ardından Taberiyye'yi tahrip ettikten sonra Nablûs üzerinden Kudüs'e yöneldiler. Bu sırada Kudüs, İmâdeddîn İsmâil'le yapılan bir antlaşma gereği yakın bir zamanda Hristiyanlara bırakılmıştı⁶⁹.

Kudüs'teki Haçlılar, Hârezm tehdidini idrak etmekte geç kalmışlardı. Templier ve Hospitalier önde gelenleri ve Kudüs Patriki, Templier şövalyelerine ait inşaat halinde bulunan müstahkem mevkiideki garnizonu takviye ettiler. Ancak acımasız ve amansız bir düşman olmakla bilinen Hârezmlilere yetersiz Hristiyan nüfusunun güç yetiremeyeceği endişesiyle orada kalmaya cesaret edemediler⁷⁰. Tahrip edilen surları dolayısıyla Kudüs, tamamen korunmasız olup Hârezm kuvvetlerine mukavemet edecek güce haiz değildi. Kudüs'te meskûn Haçlılar, Antakya ve Trablus Kralı V. Bohemund, Kıbrıs Kralı Henry ve Akkâ'da bulunan ileri gelenlerden yardım istediler. Bununla birlikte Dımaşk ve Kerek hâkimleriyle yapmış oldukları anlaşmanın şartlarına göre; Hristiyanların hâkimiyetindeki bölgeler, Müslüman saldırılarına karşı müttefiki Dımaşk ve Kerek askerleri tarafından korunacaktı. Hristiyanlar bu maddeye dayanarak Dımaşk-Kerek-Hıms hâkimlerinin yardımını beklediler. Lakin onların yardım çağrısına ne dindaşları ne de Müslüman hâkimler cevap vermedi. Bu sırada Kudüs-Akkâ ve Kıbrıs Haçlıları dâhili problemlerle meşguldüler. Haçlıların müttefikleri, Dımaşk, Halep ve Hıms hâkimleri ise Hârezmlilere mağlup olmaktan ve tebaalarının umumi öfkesinden çekindiklerinden Hârezm kuvvetlerinin Haçlıların elindeki Kudüs'e girmesine sessiz kaldılar⁷¹.

Hârezmlilere nispetle sayıları oldukça az olan Haçlılar, Hârezmlilerin yol güzergâhındaki tahrip ve saldırılarını haber aldıklarında bir istişare meclisi topladılar. Şehrin tasfiye edilmesini ve halkın askeri bir grup eşliğinde Hristiyanların hâkimiyetindeki Yâfâ'ya götürülmesi kararlaştırdılar. Müttefikleri Dımaşk ve Kerek hâkimlerinin yardım göndereceğine inandıkları için şehirde az sayıda savaşı bırakıp aileleri ve mallarıyla birlikte yaklaşık altı ya da yedi bin Hristiyan sarp yollardan Yâfâ'ya hareket etti⁷². Yolu yarıl原因an kafiledekilerin bazıları, şehrin kulelerinde Hristiyan sancakları gördüklerinde şehre yardım ulaştığı ve Hârezmlilerin mağlup edildiği zannına kapıldılar⁷³. Ancak geri

68 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 336-337; Ebû Bekr b. Abdullâh İbn Aybek ed-Devâdârî, Kenzî'd-Dürer ve Câmî'u'l-Gurer (thk. Said Abdülfettah Âşûr), C. VII, Kahire 1976, s. 353; İbnü'l-Amîd, a.g.e., s. 33; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 316; el-Ârif, a.g.e., I, s. 189; es-Seyid el-Bâz el-Arînî, Eş-Şarkü'l Ednâ fi Usûru'l Vustâ I el-Eyyübîyyûn, Dârü'n-Nehdatü'l-Arabiyye, Beyrût 1967, s. 141; Şeşen, a.g.e., s. 199.

69 Paris, a.g.e., I, p. 523; Rothelin, a.g.e., p. 63.

70 Runciman, a.g.m., s. 561.

71 M. S. Takkûş, Târihü'l Hurûb's-Salîbiyye (Hurûbu'l Frence fi'L Meşrik) (h. 489-690/m. 1196-1291), Darü'n-Nefâes, Beyrût 2011, p. 621.

72 Paris, a.g.e., I, p. 498; 524; Rothelin, a.g.e., p. 63-64.

73 Paris, a.g.e., I, p. 498.

dönen ve şehre giren Haçlılar şiddetli Hârezm saldırısına maruz kaldılar. Şehrin giriş ve çıkışları Hârezm askerleri tarafından tutulup şehir muhasara edildi ve saldırılar şiddetlenerek devam etti. Mahrumiyet ve umutsuzluk içinde şehirde sıkışan Hristiyanlar, yeniden geceleyin aileleri ve taşınabilir nispette mallarıyla birlikte sarp dağlık arazilere yöneldiler⁷⁴. Haçlı hâkimiyetindeki topraklara gitmek üzere yola çıkan Hristiyanlar, bu defa da eşkıyaların saldırısını uğradı. İçlerinde kadınların ve rahibelerin de bulunduğu hayatta kalabilenler, esir pazarlarına götürülmek üzere tutsak edildiler⁷⁵. Bu saldırıdan kaçabilen bir kısım Hristiyan ise Remle Ovasına indi. Ancak onların akıbeti de diğerlerinkinden farklı olmadı. Hârezmliler tarafından pusuya düşürülen Hristiyanlar arasından ancak 300 kişi hayatta kalabildi⁷⁶.

Hârezmliler 11 Temmuz 1244'de Kudüs'e girdiler. Haçlıların ellerinde ve savunmasız halde bulunan Kudüs'ü her gün tedricen saldırılara maruz bırakıp korku ve dehşet saçtılar. Sokaklarda meydana gelen çarpışmalar sırasında Haçlılardan ve Hristiyan halktan ölenler oldu. Hârezmliler şehri istedikleri gibi harap etmelerine rağmen Dâvud Burcu'ndaki (iç kale) garnizon, teslim olduğu 23 Ağustos tarihine kadar güçlü bir direniş gösterdi. Kudüs Haçlı valisi ve Hospitalierin Kudüs komiseri, iç kaleden yaptıkları ani bir çıkış ile maktul düştüler. Müdafiler, diğer şehir ve garnizonlardan yardım alamamaları üzerine, en yakın Müslüman müttefikleri Kerek Hâkimi en-Nâsır'dan yardım istediler. en-Nâsır, Hristiyanlara karşı su-i zan beslediği gibi Haçlılarla yapılan ittifaka katılmaya mecbur kaldığı için kızgındı. Bu cihetle o, iç kalenin teslim edilmesi karşılığında onlara emniyet içinde sahile kadar eşlik edecek askeri bir birlik göndereceğini bildirdi⁷⁷.

Hârezimli askerler tarafından Kudüs, 23 Ağustos'ta tamamen zapt edildi. Öte yandan Hârezmliler şehirdeki erkekleri öldürülürken kadın ve çocuklar esir aldılar. Hârezmliler, İsa'nın çarmıha gerildiğine inanılan yere bina edilmiş Kıyâme Kilisesi'ne (Kumâme/ KutsalKabir Kilisesi) kaçan Haçlıları ve Rum patriğini öldürdüler. Şehrin her yerinde evleri ve dükkânları yağmaladılar. Hristiyanların kutsal mekânlarını ve anıtlarını tahrip ettiler. Kıyâme Kilisesi'ne saldırıp Hz. İsa'nın ve kralların mezarlarını⁷⁸ açıp kemiklerini yaktılar⁷⁹. Hristiyanların Peygamberi Hz. İsa'nın kabri başındaki

74 Paris, a.g.e., I, p. 498-499; Rothelin, a.g.e., p. 64.

75 Paris, a.g.e., I, p. 524.

76 Paris, a.g.e., I, p. 524; Rothelin, a.g.e., p. 64; Araştırmacı Röhricht ve Runciman ise Hristiyanların önce Hârezmliler tarafından pusuya düşürüldüğünü kaçabilenlerin ise Remle Ovası'nda Arap eşkıyaların saldırısına uğradığını ve bu saldırılar sırasından iki bin Hristiyan'ın hayatını kaybettiğini kaydetmişlerdir (Reinhold Röhricht, Geschichte des Königreichs Jerusalem (1100-1291), Innsbruck, Wagner, Toronto 1898, s. 862; a.g.e., III, s. 195).

77 Runciman, a.g.e., III, s. 195; Humpreys, a.g.e., p. 275; Geyikoğlu, a.g.m., s. 138.

78 Kudüs Haçlıların elinde bulunduğu dönemde Kudüs kralları, Kutsal Kabir Kilisesi'ne defnedilmiştir

79 İbn Vâsıl, a.g.e., V, s. 337; Makrîzî, a.g.e., I/II, s. 316; ed-Devâdârî, a.g.e., VII, s. 353; İbnü'l-Amîd, a.g.e., s. 33; Paris, a.g.e., I, p. 524; Rothelin, a.g.e., p. 64; İbn Tağrıberdî, a.g.e., VI, s. 323. Kudüs'ün Hârezmliler tarafından tahrip edilmesi ve Haçlıların öldürülmesi hakkında 1244 Kasım tarihli bilgi veren iki mektup mevcuttur. Bu mektuplar,

görsel

Akademik
Bakış

81

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

süslemeleri ve sütunları, zaferin simgesi olarak Müslümanların Peygamberi Hz. Muhammed'in mezarına gönderdiler. Hârezmliler Kudüs'ü tahrip ettikten sonra Gazze'ye yöneldiler. Filistin'in tüm güneyi işgal edildi ve Latin sahil kasabaları büyük bir alarmı geçti. Hârezmliler, Mısır sultanı adına Kudüs'ü zapt ettikten sonra kısa sürede Tibnîn'den Gazze'ye kadar tüm ülkeyi ele geçirdiler⁸⁰.

Sonuç ve Değerlendirme

VI. Haçlı Seferi sırasında Kubbetü's-Sahrâ ve Mescid-i Aksâ'nın Müslüman hâkimiyetinde olması şartıyla Kudüs, Hristiyanlara bırakılmıştı. el-Kâmil, iktidarı boyunca Sicilya Kralı ile yaptığı antlaşmaya riayet edip Kudüs'e dokunmadı. Ancak el-Kâmil'den sonra Kudüs'teki imar faaliyetleri dâhili sorunlarla meşgul olan Eyyûbîlerin gözünden kaçmamış, Kerek Hâkimi en-Nâsır tarafından Kudüs, 1239 yılında fethedilmişti. Dönem İslâm kaynaklarında yer alan bu fetih Salahâddîn Eyyûbî'nin fethinden sonra gerçekleşen ilk fetih olmasına rağmen ilim dünyasında yankı uyandırmamıştır. 11 yıl Haçlıların elinde kalan Kudüs'ün 1239 fethinin Batılı araştırma konularına değer görülmemesi, Kerek hâkiminin dolayısıyla Eyyûbîlerin gerçekleştirdiği fetih sırasında şehirde bulunan Haçlılara ve Hristiyan halka dokunulmaması ile ilgili olmalıdır. Bununla birlikte 1239'daki fetihden sonra Kudüs, takriben beş yıl Eyyûbîlerin hâkimiyetinde kalmış, 1244 yılında Eyyûbîlerin Dımaşk hâkimi tarafından yeniden Haçlılara teslim edilmiştir. Haçlı hakimiyetinin henüz senesini dolmadan (takriben 6 ay sonra) Kudüs, Melik es-Sâlih'in emrindeki Hârezmliler tarafından fethedilerek yeniden Eyyûbî hakimiyetine geçmiştir. 1244'de Hârezmlilerin eliyle gerçekleştirilen fethin, bu denli yankı uyandırmamasının sebebi, mücadeleler sırasında çok sayıda Haçlı'nın ve halktan ölenlerin olmasıyla alakalıdır. Araştırmacıların bazıları, Hristiyan halkın Hârezmliler Kudüs'e ulaşmadan şehirden çıkmış olduklarını ifade etse de mücadeleler sırasında Hristiyan halk ve Haçlılardan ölenlerin olduğunu teyit eder. Batılı kaynakların bazıları mübalağa ederek şehirdeki altı ya da yedi bin Hristiyan'ın öldürüldüğünü kaydetmesine rağmen yine kaynaklardan bazıları Kudüs'te bütün nüfusun değil erkeklerin dolayısıyla savaşçıların

verdikleri malumât bakımından İslâm kaynaklarıyla örtüşmediği gibi kendi aralarında da olayın seyri farklı kaydedilmiştir. Kudüs Hospitalier Tarikatı Üstadı Newcastlelı'nın diğeri ise Kudüs Patriği Robert tarafından kaleme alınan her iki mektupta da olayın seyri ve akabeti mufassal verilmemiştir. Bazı araştırmacılar Kudüs'ün büyük oranda tahribinin 23 Ağustos tarihinden sonra yapıldığını işaret eder. Ancak 11 Temmuz'da Kudüs'e giren Hârezmlilerin iç kaleyi aldıkları 23 Ağustos tarihine kadar şehirdeki tahribatı aşamalı olarak gerçekleştirmesi muhtemeldir. Araştırmacı Runciman, Hârezmlilerin Haçlılara aman vererek altı bin kişinin şehirden çıkmasına izin verdiğini ve Hristiyanların şehri Hârezmlilere teslim ettiğini ve bu tarihten sonra Haçlıların Yâfâ doğru hareket ettiklerini ifade etmiştir. Bu kapsamda Hristiyanlar, şehirden çıkmışsa bu, Runciman'ın vermiş olduğu tarihten evvel gerçekleşmiş olmalıdır. Bununla birlikte 1244 tarihli mektupta Kudüs'te Hristiyanlar arasında bir konsey yapıldığı ve alınan karar gereği Haçlıların can güvenliği dolayısıyla şehirden çıkarıldığı yardım geldiği zannıyla geri dönen Haçlıların ise geceleyin tekrar kaçmak suretiyle şehirden çıkmaya çalıştığı belirtilmiştir.

80 Paris, a.g.e., I, p. 523; 525; Stevenson, a.g.e., p. 322.

öldürüldüğü bilgisini vermişlerdir. Bu suretle batılı kaynaklar Hârezmlilerin Kudüs'te öldürdükleri kişi sayısı hususunda çelişkiye düşmüşlerdir. Dönemin Batılı kaynaklarında öldürülen kişi sayısının abartılması, Batılı araştırmacıların 1239'da gerçekleşen Kudüs fethine değil 1244 yılındaki fethine odaklanmasına neden olmuştur. Başka bir yönden ise 1239'daki Eyyûbîlerin Kudüs'ü fethiyle Haçlılara ve yerli halka dokunulmamış onlar şehirden çıkartılmak suretiyle bölgedeki Latin hakimiyetindeki topraklara gitmeye zorlanmışlardı. 1244 yılındaki antlaşmayla Kudüs yeniden Haçlılara teslim edildiğinde Hristiyanlar şehre girmiş olsa bile onların şehre girmesinden birkaç ay sonra gerçekleşen Hârezm saldırısı sırasında Hristiyan nüfusun büyük bir yerleşimi söz konusu olmamalıdır. Bu kapsamda Eyyûbîler döneminde Kudüs, Haçlıların elinden alınmak suretiyle üç kez fethedilmiştir ve bunun sonuncusu Eyyûbîlerin doğrudan kendileri tarafından değil Mısır sultanının yardım istemesiyle Hârezmliler tarafından gerçekleştirilmiştir. Eyyûbîler bizzat kendilerini gerçekleştirdiği fetihler sırasında yeni bir Haçlı seferine sebebiyet verebileceğinden Haçlılara oldukça merhametli ve müsamahakâr davranmışlardır. Hârezmliler her ne kadar Eyyûbîler adına Kudüs'e girmiş olsa da kendi liderleri öncülüğünde müstakil hareket etmekteydiler. Onların askeri ve siyasi olarak Haçlılar karşısında stratejisi, çıkar ya da sorumlulukları bulunmuyordu. Eyyûbîler, Kudüs'e girdiklerinde mücadele dışında Haçlılara dokunmazken Hârezmlilerin şehri teslim aldıktan sonra Kudüs'teki savaşçıları öldürdüğü anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

AMADİ, The Chronicle of Amadi (trans. N. Coureas- P. Edbury), Cassoules Masterprinters, Nicosia 2015.

BARBER, Malcom – Keith Bate, Letters From The East, Crusaders Pilgrims And Settlers in the 12th-13th Centuries, Routledge Press, Londra 2010.

BASUĞUY, Bedrettin, Haçlılar Karşısında İslâm'ın Sağlam Bir Kalesi Eyyûbîler el-Melikü's Sâlih Dönemi (637-647/ 1240-1249), Siyer Yay., İstanbul 2017.

BEDRÂN, Abdülkadir, Münâdemetü'l-Atlâl ve Müsâmeretü'l-Hayâl (thk: Züheyr eş-Şâviş), el-Mektebü'l-İslâmiyye, Beyrût 1985.

BOHM, Henry G., Chronicles of the Crusades, Routledge, London-New York 2004.

DE NOVARE, Pihilippe, The wars of Frederick II against the Ibelins in Syria and Cyprus (trans. John L. La Monte-Merton Jerome Hubert), Columbia University Press, New York 1936.

DEMİRKENT, Işın, "Kudüs", TDVİA, C. 26, Ankara 2002, s. 329-332.

DEMİRKENT, Işın, Haçlı Seferleri, Dünya Yayıncılık, İstanbul 1997.

EBÛ ŞÂME, el-Makdisî Şihâbeddîn ed-Dımaşkî, Kitâbu'r-Ravzateyn fi Ahbârî'd-Devleteyn en-Nûriyye ve's Salâhiyye, C. III (neşr. er-Risale) Beyrût 1997.

EBÛ ŞÂME, el-Makdisî Şihâbeddîn ed-Dımaşkî, Terâcimü Ricâlî'l-Karneyn: es-Sadis ve's-Sabi' ez-Zeyl 'ale'r-Ravzateyn (Terâcimü Ricâlî'l-Karneyni's-Sâdis ve's-Sâbi') (neşr. Abdülaziz el-Attar el-Hüseynî), Beyrût 1974.

EBÛ'L-FİDÂ, İmâdeddîn İsmâil b. Ali, el-Muhtasar fi Ahbâr el-Beşer, C. III, Kahire 1286.

EBÛ'L-YÛMN, el-Hanbelî Mucîreddîn, el-Ünsü'l-Celil bi-Târîhü'l-Kuds el-Halil, C. II (thk. Adnan Yunus Abdülmecit Nebati), Mektebe Dendîs, Amman 1968.

gazi

Akademik
Bakış

83

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

- ED-DEVÂDÂRÎ, İbn Aybek Ebû Bekr b. Abdullâh, Kenzü'd-Dürer ve Câmi'u'l-Gurer, C. VII (thk. Said Abdülfettah Âşûr) Kahire 1976.
- EL-ÂRÎF, Ârif, el-Mufassal fi Târîh el-Kudüs, (neşr. Fevzi Yûsuf), Matba el-Mârif, Kudüs 1999.
- EL-ARÎNÎ, es-Seyid el-Bâz, eş-Şarkü'l Ednâ fi Usûru'l Vustâ I el-Eyyübîyyûn, Dârü'n-Nehdatü'l-Arabiyye, Beyrût 1967.
- EL-BÜNDÂRÎ, Kıvâmüddîn Ebû İbrâhîm el-Feth el-İsfahânî, Muhtasar Senâ'l Berku's-Şâmî, el-Mektebetü's-Şâmîle, t.y.
- EL-HURÎSÂT, H. Ahmed Mahmûd, es-Siyâsetü'l Eyyübîyye Tecâhûs-Salîbiyyîn, Câmiatü'l-Mute, Mute 2004 (Risâletü'l-Mâcestür Gayri Menşûra).
- EL-İSFAHÂNÎ, İmâdeddîn el-Kâtîb, el-Fethü'l-Kussî fi'l-Fethül-Kudsi, Conquête de la Syrie et de La Palestine, Par Salâhaddîn (neşr. Carlo de Landberg), Publi., Texte Arabe, E.J. Brill, Leyde 1888.
- EL-İSFAHÂNÎ, İmâdeddîn el-Kâtîb, el-Barkü's-Şâmî, C. V (thk. Fâlih Hüseyin), Amman 1987.
- EL-MAKRÎZÎ, Ebû Muhammed Takıyyüddîn Ahmed, es-Sülûk li-Ma'rifeti Düveli'l-Mülûk, C. I/II, (neşr. Muhammed Mustafa Ziyâde), Kahire 1956.
- EL-YÛNÎNÎ, Ebû'l-Feth Kutbüddîn Mûsâ, Zeylû Mir'âti'z-Zamân C. I (thk. Vüzerâ et-Tahkîkât el-Hükümiyye ve'l Sakâfiyye el-Hüküme el-Hindîyye), Darü'l Kitâbü'l-İlmîyye, Kahire 1992.
- EMECEN, Feridun "Akkâ", TDVİA, C. II, İstanbul 1989, s. 265-267.
- EN-NÜVEYRÎ, Şihâbüddîn Abdülvehhâb, Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb, C. XXIX (thk. Feyyâz M.), Dârü'l-Kütübü'l-İlmîyye, Beyrût 2004.
- EZ-ZEHEBÎ, Şemseddîn Muhammed ed-Dımaşkı, Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr Ve'l-A'lâm, C. XLI (thk. Ömer Abdüsselâm Tedmurî), Dârü'l-Kitâbü'l-Arabî, Kahire 1998.
- HARDWICKE, Mary Nickerson, "The Crusader States 1192- 1243", A History Of The Crusades II, (ed. Kenneth M. Setton), The University of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee- London 1969, pp. 522-556.
- HUMPREYS, Stephen, From Saladin to the Mongols The Ayyubids of Damascus 1193-1260, Albany, New York 1977.
- İBN DOKMAK, Sârimüddîn İbrâhîm el-Mısrî, Nüzhetü'l-Enâm fi Târîhi'l-İslâm (thk. Semîr Tabbâre), el-Mektebü'l-Asriyye, Beyrût 1999.
- İBN LAKLAK, Kırî's-Sâlis, Târîh Batârikiyye'l-Kinisiyye'l-Mısrîyye C. IV/I (neşr. Antuvan H.-Azuld B.), Matbaatü'l-Mahadü'l-İlmîyye, Kahire t.y.
- İBN ŞEDDÂD, Bahâeddîn, Selahaddin-i Eyyubi (çev. Mehmet Selim Bilge), Lisa Basın Yayın, Diyarbakır 2015.
- İBN ŞEDDÂD, İzzüddîn el-Ensârî el-Halebî, el-A'lâku'l-Hatîre fi Zikri Ümerâ'i's-Şâm ve'l-Cezîre. el-Mektebetü's Şâmîle, t.y.
- İBN TAĞRÎBERDÎ, Ebî'l Mehâsin Yûsuf b. el-Atâbekî, en-Nücümü'z-Zâhire fi Multık-i Mısır ve'l-Kahire, C.VI (haz. M. H. Şemseddin), Darü'l Kütübü'l-İlmîyye, Beyrût 1992.
- İBN VÂSİL, Ebû Abdullah Cemâleddîn, Müferricü'l-Kürûb fi Ahbâri Benî Eyyûb C. IV-V (thk. Hase-neyn Muhamed Rebi), Dârü'l-Kutüb ve'l-Vesâiki'l-Kavmiyye, Kahire 1972-1977.
- İBNÜ'L- AMÎD, el-Mekîn Cercis, Ahbârü'l-Eyyübîyyîn, Mektebetü's Sekâfetü'd-Diniyye, Por Said t.y.
- İBNÜ'L-ADÎM, Ebü'l-Kâsım Kemâlüddîn Ömer b. Ahmed b. Hibetillâh b. Muhammed el-Ukaylî el-Halebî, Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb, C. I (thk. Halîl el-Mansûr) Beyrût 1996.
- İBNÜ'L-ESÎR, İzzeddîn el-Cezerî, el-Kâmil fi't-Târîh, C. XI (çev. Abdülkerim Özyaydın), Bahar Yay. İstanbul 1987.
- GEYİKOĞLU, Hasan, "Suriye'deki Harezmliler'in Haçlılarla Mücadelede ve Kudüs'ün Geri Alınmasındaki Rollerini" AÜTAED, Sayı: 1, 2010, s. 135-142.
- GÜL, Muammer, "Harezmlî Türklerin Anadolu ve Yakındoğudaki Rollerini ve Tesirleri", Belleten, Cilt: 70 Sayı: 257, 2006. s. 95 – 118.

gori

JACKSON, Peter, "The Crusades of 1239-41 and Their Aftermath", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies, University London: The School of Oriental and African Studies*, 50/1, 1987, pp. 32-60.

KARAKAŞ, Şehri - Süleyman Özbek, "VI. Haçlı Seferi Gölgesinde Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ve Eyyûbî Sultanı Melik Kâmil Dostluğu", *USAD, Sayı: 15, Güz 2021*, s. 63-86.

KARAKAŞ, Şehri, "1197-1198 Alman Haçlı Seferi ve Eyyûbîlerin Mücadelesi", *USAD, Sayı:18, Haziran 2023*, s. 93-114.

KARAKAŞ, Şehri, "VI. Haçlı Seferi'ni Sona Erdiren 1229 Yâfâ Antlaşması'nın Şartları ve Değerlendirilmesi", *Gazi Türkiyat, Sayı: 31, Güz 2022*, s. 169-190.

LEWIS, Suzanne, *The Art of Matthew Paris in the Chronica Majora 1200-1259* (ed. Horn Walter), California University of California Press, Berkeley-Los Angeles 1987.

LYONS, Malcolm.- David Edward Jackson, *Saladin: The Politics of The Holy War*, Cambridge University Press, New York 1984.

ÖZBEK, Süleyman, *Selçuklu-Eyyubî ilişkileri (1175-1250)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2018.

PAINTER, Sidney "The Crusade of Theobald of Champagne and Richard of Cornwall 1239-1241". *A History of the Crusades II.* (ed. Kenneth M. Setton), The University of Wisconsin Press Madison, Milwaukee-London 1969, pp. 463-486.

PARİS, Matthew, *Matthew Paris's English History. From the year 1235 to 1273 I* (trans. Giles J. A.), H. G. Bohn, London 1852.

ROTHELİN, *Crusader Syria in the Thirteenth Century. The Rothelin Continuation of the History of William of Tyre With Part of The Eracles or Acre* (trans. Janet Shirley) Ashgate, Aldershot 1999.

RÖHRİCHT, Reinhold *Geschichte des Königreichs Jerusalem (1100-1291)*, Innsbruck, Wagner, Toronto 1898.

RUNCIMAN, Steven "The Crusader States, 1243- 1291", *A History of the Crusades II*, (ed. Kenneth M. Setton), The University Of Wisconsin Press, Madison, Milwaukee-London, 1969, pp. 557-598.

RUNCIMAN, Steven *Haçlı Seferleri Tarihi II* (çev. Fikret Işıltan), TTK Yay., Ankara 2008.

SAYDEM, Ferîd Vahid, *Cihâdü's-Sultan Sâlih Necmeddîn Eyyûb ve Cuhûduhu fi Tevhîd-i Mısır ve Ş-Şâm 1240-1249, el-Câmiatü'l İslâmiyye, Külliyyetü'l- Adâb, Gazze 2010* (Risâletü'l-Mâcestir Gayri Menşûra).

SİBT İBNÜ'L CEVZÎ, Şemsüddin Ebî'l-Muzaffer, *Mir'âtü'z-Zaman fi Tevârihi'l-A'yân, C. VIII/I*, (neşr. Meclis-i Dâiretü'l Maârifil Osmaniyye) Haydarâbat 1952.

STEVENSON, W A., *The Crusaders in the East*, Cambridge University Press, London 1907.

ŞEŞEN, Ramazan, *Salahaddin'den Baybars'a Eyyûbiler-Memluklar (1193-1260)*, İsar Yayınları, İstanbul 2007.

TAKKÛŞ, M. S., *Târihü'l Hurûb's-Salibiyye (Hurûbu'l Frence fi'L Meşrk)(h. 489-690/m. 1196-1291)*, Darü'n-Nefâes, Beyrût 2011.

TORSELLO, Marino Sanudo, *The Book of the Secrets of the Faithful of the Cross* (trans. Peter Lock) Routledge, London-New York 2011.

USTA, Aydın. *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasî İttifakları, Yeditepe Yay., İstanbul 2008.*

YÂKÛT EL-HAMEVÎ, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn el-Bağdâdî, *Mu'cemü'l-Büldân, C. IV, Dar-ı Sâdr, Beyrût 1995.*

Extended Abstract

In 1229, a treaty was signed between the Ayyubid Sultan al-Kamil and the Holy Roman-German Emperor and King Friedrich II of Sicily. With this treaty, Jerusalem was ceded to the Crusaders on the condition that the holy sites inside would remain in the hands of Muslims and the city's dilapidated walls would not be repaired. The treaty kept the parties calm for the 10 years it was in effect. However, in 1239, when the treaty expired, the papacy called for a campaign. Thibaut,

göz

Akademik
Bakış

85

Cilt 17
Sayı 34
Yaz 2024

King of Navarra and Count of Champagne, was the first to respond positively to the call and sailed to the East in the summer of the same year without waiting for the forces to be assembled. Thibaut's arrival in Akkâ encouraged the Crusaders in the region. The looting of a Muslim caravan by the Crusaders and the construction of a castle in Jerusalem caused the Sultan of Egypt of the time, al-Adil II, and the owner of Kerek, al-Nasser, to take action against the Crusaders. Al-Adil II first dispatched an army to Palestine under the command of Rükneddîn al-Hayjâwî. The Egyptian army ambushed a Crusader army of about 1600 men near Gaza and destroyed about a third of them. On the other hand, the Crusaders built a fortress west of Jerusalem and turned the Bastion of David into one of its bastions, which drew the attention of the sultan of Egypt and the owner of Kerek to Jerusalem. The most important issue that the Muslims were particularly concerned about was preventing the walls of Jerusalem from being rebuilt. Already enraged by the looting of the Muslim caravan, when An-Nâsir Dâwûd heard that the Crusaders were building this fortress, he marched with his Egyptian army to Jerusalem. He conquered Jerusalem in 1239 and expelled the Christians from the city. In this way, al-Nasser became the second person after Saladin Ayyubi to take Jerusalem from the Crusaders. Meanwhile, Thibaut abandoned the expedition and returned to his country with the news that a Crusader army was on its way to Akkâ. He realized that he could not unite the Crusaders on a common point. On the other hand, the leader of another Crusader army, Count Richard Earl of Cornwall, made a treaty with the sultan of Egypt not long after his arrival in Akkâ. However, after Richard's return to his country, the Crusaders did not abide by the treaty. As was the case among the Crusaders, the Ayyubids also had a fragmented political picture. Al-Malik al-Sâlih, who took the sultanate, embarked on a long struggle to impose his power on other rulers. In the struggle between Damascus and Egypt, the other kingdoms also had to take sides. In this context, the rulers, who wanted to dominate each other, attracted the Crusaders with the promise and delivery of land. As a result of the changing alliances, Damascus was finally able to make a definitive alliance with the Crusaders. In this scope, Jerusalem was surrendered to the Crusaders for the first time in its history along with the holy places inside. The Crusaders, on the other hand, took advantage of the struggle between Damascus and Egypt in this process, and with the treaties they concluded with both sides, they definitely annexed the castles of Shakif and Safed, Tabariyya, Askalan and Jerusalem to their sovereignty without waving a sword. When the sultan of Egypt allied with the Khwarezmian against the Dimashk-Crusader alliance, a new alliance front emerged that would affect the history of the Ayyubid and Crusader campaigns. The Khwarezmians, numbering more than 10 thousand, crossed the Euphrates in the early summer of 1244, taking all their weights, wives and children with them with the dream of finding a homeland for themselves. They entered Muslim towns and plundered the villages of Damascus. After destroying the Jalîla region, Safed and Tabariyya, they headed towards Jerusalem via Nablûs. Since the walls of Jerusalem were destroyed, the city was unprotected. For this reason, the Crusaders asked for help from Bohemund V, King of Antioch and Tripoli, King Henry of Cyprus, and the Crusaders in Akkâ and their allies in Dimashk and Kerek. But neither the Crusaders nor the Ayyubid kings responded to their call for help. The entrances and exits of the city were held by Khwarazmian soldiers, and the attacks on the city continued with increasing intensity. The Khwarezmians completely captured Jerusalem on August 23. The Khwarezmians showed no mercy to those in the city. Approximately 7,000 Christians were killed from the first day of the Khwarazmian attacks. After capturing Jerusalem on behalf of the sultan of Egypt, the Khwarezmians soon spread and occupied the entire territory of Damascus from Tibnîn to Gaza. The other Crusaders, who remained silent about the Khwarezmians' attack on Jerusalem, suffered a heavy defeat at the Battle of Hiribya against the allied armies of Damascus and Khwarezm and entered a period of collapse.

gost